

Галина Гердик
Олена Савчук

НОВА

УКРАЇНЬКА ШКОЛА:

методика навчання іноземної мови

в початковій школі

осіб з порушеннями слуху
на засадах компетентнісного підходу

Галина Гердик
Олена Савчук

Навчально-методичний посібник

**«Нова українська школа:
методика навчання іноземної мови
в початковій школі осіб
з порушеннями слуху на засадах
компетентнісного підходу»**

для педагогічних працівників,
які працюють з учнями з особливими
освітніми потребами

Схвалено для використання в освітньому процесі

КИЇВ
«ГЕНЕЗА»
2021

УДК 373.3.016.04:81'243]-056.263(072)
ГЗ7

*Схвалено для використання в освітньому процесі
(протокол № 8 засідання експертної комісії
зі спеціальної педагогіки від 06.10.2021; № 6.0017-2021
у Каталозі надання грифів навчальній літературі
та навчальним програмам)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Гердик Г. М.

ГЗ7 Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання іноземної мови в початковій школі осіб з порушеннями слуху на засадах компетентнісного підходу» : для пед. працівників, які працюють з учнями з особливими освіт. потребами / Галина Гердик, Олена Савчук. — Київ : Генеза, 2021. — 96 с.

ISBN 978-966-11-1294-9.

Педагогічні аспекти навчання іноземної мови осіб з порушеннями слуху висвітлено на основі дактильного та мануорального мовлення. Реалізація компетентнісного підходу здійснюється за допомогою впровадження в освітній процес сучасних технологій навчання, зокрема через формування англомовної лексичної компетентності. Розкрито особливості побудови стратегій навчання в умовах бімодально-білінгвального підходу із застосуванням дидактичних ігор, інтерактивних методів і прийомів. Уміщено зразки моделювання уроків з іноземної мови в початковій ланці з досвіду роботи.

Для сурдопедагогів, учителів інклюзивних класів, методистів, учнів та студентів педагогічних навчальних закладів усіх типів.

УДК 373.3.016.04:81'243]-056.263(072)

ISBN 978-966-11-1294-9

© Гердик Г.М., Савчук О.О., 2021
© Видавництво «Генеза»,
оригінал-макет, 2021

ВСТУПНЕ СЛОВО

Відповідно до концепції Нової української школи зміст типових освітніх програм початкової освіти спрямований на формування у здобувачів освіти ключових компетентностей. Однією з них є спілкування іноземними мовами, яке передбачає можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіти навичками міжкультурного спілкування, що суттєво розширює можливості дитини з особливими освітніми потребами до соціальної адаптації, інтегрування та самореалізації в умовах динамічного розвитку світу. У цьому контексті питання навчання англійської мови посідає особливе місце через її статус як однієї з мов міжнародного спілкування та кодування найрізноманітнішої інформації, починаючи від інструкцій побутових приладів до новітніх наукових розробок.

У сучасній системі освіти посилення інтересу до вивчення іноземних мов продиктовано євроінтеграційними процесами, а також глобалізацією всіх сфер життя. Вивчення іноземної мови має неабияке значення для кожної дитини, зокрема й для дитини з порушеннями слуху.

У навчанні англійської мови учнів із порушеннями слуху виникають додаткові труднощі в оволодінні мовою та мовленням, що пов'язано із частковим чи повним порушенням слухової функції, ступеня оволодіння учнем навичками усного та писемного мовлення, необхідністю забезпечення наскрізної корекційної-розвиткової роботи. Проблеми виникають насамперед при аудіюванні, що є основою для розвитку вмінь усного мовлення, читання та письма.

Актуальності зазначена проблема набула у зв'язку з оновленням змісту освіти дітей із порушеннями слуху. З 2014/2015 року до інваріантної частини навчальних планів для 5 класу спеціальних шкіл та навчально-реабілітаційних центрів для дітей з порушеннями слуху внесено предмет «Іноземна мова», який до цього часу діти з порушеннями слуху не вивчали, що створювало певні обмеження та дискримінацію даної категорії дітей при включенні їх у загальноосвітній простір та соціалізації.

Запровадження концепції Нової української школи у спеціальних закладах освіти ще більше загостило актуальність цього питання, оскільки з 2019/2020 навчального року діти з порушеннями слуху вивчають іноземну мову, починаючи із 2-го класу. У більшості спеціальних закладів як іноземну мову вивчають англійську. Вчителі англійської мови у спеціальних закладах для дітей із порушеннями слуху повинні володіти не тільки методикою викладання цієї мови, а й спеціальними знаннями із сурдопедагогіки, зокрема щодо формування вимови, розвитку усного мовлення, застосовувати допоміжні засоби комунікації (дактилювання, мануоральне мовлення тощо). Тому освітньо-кваліфікаційний рівень педагогічних працівників, які викладають

англійську мову в початкових класах для дітей з порушеннями слуху, є дуже важливим фактором для забезпечення якості викладання іноземних мов у спеціальних закладах.

Цей посібник покликаний допомогти вчителю англійської мови в початкових класах для дітей з порушеннями слуху, надати теоретичні та практичні поради для роботи, також може бути корисним для вчителів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням. Висвітлює стан упровадження в освітні програми спеціальних закладів для дітей з порушеннями слуху (зокрема, навчально-реабілітаційних центрів) навчальних програм з англійської мови відповідно до основних концептуальних засад Нової української школи.

Посібник має три розділи. У *першому розділі* подано основні теоретико-педагогічні засади навчання англійської мови дітей з порушеннями слуху. У *другому розділі* висвітлено особливості впровадження компетентнісного підходу навчання іноземних мов як провідного. *Третій розділ* містить практичні розробки та поради.

Матеріали посібника спрямовано на вдосконалення теоретичних знань з питань навчання англійської мови учнів з порушеннями слуху в початковій школі, огляд науково-методичного забезпечення викладання предмета. Подано аналіз навчальних програм і посібників з проблеми навчання англійської мови, опис освітніх ресурсів, які використовуються, методичних матеріалів, що допоможуть організувати уроки, покращать професійну компетентність конкурентоспроможного фахівця Нової української школи. Посібник містить поради, надбання, розробки досвідчених науковців та практиків України, а також електронні посилання на навчальні, методичні матеріали, нормативні документи з цього питання. У додатках подано розробки уроків та словник англійських слів з жестовим відповідником.

Розділ 1.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Хто не знає інших мов, не знає і власної.

Йоганн Гете

Аналізуючи науково-теоретичні основи викладання іноземної мови, можна стверджувати, що в методиці навчання англійської мови переважають комунікативний та компетентнісний підходи. Вони передбачають створення комунікативних ситуацій для оволодіння фонетикою, лексикою та граматикою в контексті змодельованих у процесі навчання ситуацій взаємодії. Більшість науковців зосереджуються на методиці формування окремих аспектів володіння мовою, зокрема формування лексичної (С. Дениско, С. Смоліна, С. Шатілов та ін.), граматичної (Т. Бабенко, Н. Корінчук, І. Мірошник та ін.) чи фонетичної (Н. Бориско, М. Дворжецька, В. Паращук, Т. Шиндор) компетентностей. Дослідники приділяють окрему увагу розвитку мовленнєвих механізмів володіння англійською мовою. Насамперед аудіюванню (М. Вайсбурд, І. Верещакіна, Н. Гез, Г. Рогова, О. Устинова та ін.), читанню (Ю. Деркач, О. Жабська, З. Кличнікова та ін.), говорінню (Г. Рогова, І. Чепурна та ін.), письму (І. Бім, Н. Гез, М. Жинкін, М. Петрієнко, С. Шатілов та ін.) [4]. Проте означені дослідження зосереджені на з'ясуванні загальних закономірностей навчання англійської мови. Головною умовою якості навчання англійської мови є врахування особливостей, подібності та відмінності її з основною мовою спілкування учня. Відповідно для дітей із порушеннями слуху це зіставлення стосується не тільки української мови, а й жестової. Тому питання навчання дітей з порушеннями слуху англійської мови є досить складним та маловивченим. У цьому плані основну увагу потрібно зосередити на поповненні словникового запасу учнів.

Навчанню дітей із порушеннями слуху англійської мови у спеціальних школах присвячено науково-пошукові розвідки українських науковців: Е. Данілавічуте, О. Федоренко, Г. Замші, О. Дробот. Відповідно українські дослідники зауважують, що, на відміну від інших країн Європи, під час навчання англійської мови як іноземної до учнів із порушеннями слуху висуваються інші вимоги до мовленнєвої компетентності порівняно з однолітками, що чуять. Ідеться про врахування порушення слуху, яке суттєво ускладнює чи унеможлиблює оволодіння такими дітьми аудіюванням і говорінням. Це втілюється у спеціальних застереженнях у державних стандартах освіти, відповідно до яких навчання іноземної мови передбачає оволодіння такими дітьми лише двома різновидами мовлення як обов'язковими – читанням і письмом. Водночас аудіюванням і говорінням такі діти оволоді-

вають, якщо є така можливість. Таке становище унеможливило застосування загальної методики навчання англійської мови таких дітей і зумовлює потребу в розробленні дієвих стратегій навчання англійської мови читання й письма.

Однією з особливостей навчання англійської мови для дітей із порушеннями слуху є принцип концентричного використання тематичного матеріалу для організації спілкування в усній та письмовій формі протягом усього шкільного курсу. У зв'язку з цим одна й та ж тема може вивчатися впродовж кількох років. Освітньою програмою передбачається, що відповідно до мовного і загальнонавчального досвіду школярів вивчення таких тем поглиблюється в наступних класах, а тому повторення тематики зумовлюється саме зазначеним принципом, що не обмежує діяльність учителів у виборі порядку використання тематичного матеріалу.

Початковий етап навчання іноземної мови є надзвичайно важливим, оскільки в цей період закладаються психолінгвістичні основи іноземної комунікативної компетентності, необхідні та достатні для подальшого її розвитку й удосконалення. Тут відбувається становлення засад для формування умінь сприймати на слух, говорити, читати й писати іноземною мовою в межах визначених програмою результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Початкова освіта – це перший рівень повної загальної середньої освіти. Метою початкової освіти для дітей з особливими освітніми потребами є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі. У початковій школі важливо зацікавити учнів вивченням іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивувати необхідність володіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування.

Початкова освіта для дітей із порушеннями слуху передбачає поділ на два цикли – 1–2 класи і 3–4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреб дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у їхніх досягненнях, зумовлених психофізичними особливостями та готовністю до здобуття освіти. Головна мета навчання іноземної мови в початковій школі полягає у формуванні в учнів комунікативної компетентності, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими та психофізичними особливостями учнів.

Головна мета навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху в початковій школі полягає у формуванні в них комунікативної компетентності, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими можливостями молодших школярів. Для реалізації мети початкової загальної середньої освіти у процесі навчання іноземної мови спілкування комплексно реалізуються освітня, виховна, розвивальна та корекційна функції.

ОСВІТНЯ ФУНКЦІЯ

Освітня функція спрямована на:

- ✓ усвідомлення учнями значення іноземної мови для життя в мультилінгвальному та полікультурному світовому просторі;
- ✓ оволодіння знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країн виучуваної мови;
- ✓ залучення учнів до діалогу культур (рідної та іншомовної);
- ✓ розуміння власних індивідуальних особливостей як психофізіологічних засад для оволодіння іноземною мовою;
- ✓ формування вміння використовувати в разі потреби різноманітні стратегії для задоволення власних іншомовних комунікативних намірів (працювати з підручником, словником, довідковою літературою, мультимедійними засобами тощо).

ВИХОВНА ФУНКЦІЯ

Виховна функція сприяє:

- ✓ формуванню в учнів позитивного ставлення до іноземної мови як засобу спілкування, поваги до народу, носія цієї мови, толерантного ставлення до його культури, звичаїв і способу життя;
- ✓ розвитку культури спілкування, прийнятої в сучасному цивілізованому суспільстві;
- ✓ емоційно-ціннісному ставленню до всього, що нас оточує;
- ✓ розумінню важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користуватися нею як засобом спілкування.

РОЗВИВАЛЬНО-КОРЕКЦІЙНА ФУНКЦІЯ

Розвивально-корекційна функція сприяє розвитку в учнів:

- ✓ мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей;
- ✓ готовності брати участь в іншомовному спілкуванні;
- ✓ емоційно-ціннісному ставленню до всього, що нас оточує;
- ✓ потреби подальшого самовдосконалення у сфері використання іноземної мови;
- ✓ здатності переносити знання й уміння у нову ситуацію шляхом виконання проблемно-пошукової діяльності.

Зміст навчання англійської мови в початковій школі добирається відповідно до психофізіологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку з порушеннями слуху. Вимоги до дітей, які розпочинають навчання в початковій школі, мають враховувати досягнення попереднього етапу їхнього розвитку.

Учителям, які викладають англійську мову на початковому етапі для дітей із порушеннями слуху, слід пам'ятати, що учні початкової

школи ще недостатньо володіють лінгвістичними поняттями рідної мови. Тому частина граматичного матеріалу вивчається на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища в мовленнєвих зразках та контексті і їм не потрібно пояснювати морфологічні та синтаксичні зв'язки між частинами мови або структурними одиницями, що входять до зразка.

Мовний інструментарій є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

Особливістю Нової української школи є, поміж іншого, організація такого освітнього середовища, що сприятиме вільному розвитку творчої особистості дитини. З цією метою змінюються просторово-предметне оточення, програми та засоби навчання. У Новій українській школі зростає частка проєктної, командної, групової діяльності у педагогічному процесі. Відповідно урізноманітнюються варіанти організації навчального простору в класі. Крім класичних варіантів, використовуються новітні, наприклад, мобільні робочі місця, які легко трансформувати для групової роботи. Планування і дизайн освітнього простору школи спрямовуються на розвиток дитини та мотивації її до навчання. Освітній простір Нової української школи не обмежується питаннями ергономіки. Організація освітнього простору навчального кабінету потребує широкого використання нових ІТ-технологій, нових мультимедійних засобів навчання, оновлення навчального обладнання, що здійснюється через такі осередки: осередок навчально-пізнавальної діяльності з відповідними меблями, змінні тематичні осередки, в яких розміщуються дошки/фліп-чарти/стенди тощо, осередок для гри, оснащений настільними іграми, інвентарем для рухливих ігор, для художньо-творчої діяльності з полицями для зберігання приладдя та стендом для змінної виставки дитячих робіт, куточок живої природи, осередок відпочинку з килимом для сидіння та гри, стільцями, кріслами-пуфами, подушками з м'яким покриттям, дитяча класна бібліотечка, осередок вчителя, оснащений столом, стільцем, комп'ютером, полицями/ящиками, шафами для зберігання дидактичного матеріалу тощо.

Методичні рекомендації щодо організації освітнього простору Нової української школи, затверджені наказом МОН України від 23.03.2018 № 283.

Поряд з організацією відповідного освітнього середовища для навчання іноземних мов у закладах для дітей з порушеннями слуху рекомендовано вчителям англійської мови, які працюють у 1 класах:

- особливу увагу приділяти письмовим рецептивним і продуктивним видам діяльності та відповідним умінням, частково сприйманню на слух і говорінню, зокрема з використанням звукопідсилення;
- використовувати на уроці прості види роботи, щоб діти могли їх зрозуміти;
- добирати завдання в межах можливостей дітей; завдання повинні бути досяжними, але водночас достатньо стимулювальними, для того, щоб діти були задоволені своєю роботою в кінці кожного уроку;
- давати чіткі та прості інструкції, щоб діти зрозуміли, що від них очікується;
- використовувати адаптовані види роботи, адже увага та зосередженість дітей є нетривалими. Діти здебільшого втрачають інтерес до діяльності, якщо вона занадто тривала і складна;

- використовувати комунікативно-ігрову методику. Гра є невід’ємною частиною життєвого досвіду дитини. Саме через гру діти пізнають навколишній світ, отримують знання та розвивають уміння. Ігри не лише підвищують мотивацію, вони є найважливішим способом навчання молодших школярів з порушеннями слуху;
- використовувати віршики, римівки, короткі історії, щоб зробити урок приємнішим та веселішим;
- використовувати багато наочності – вона допомагає дітям розуміти мову;
- більше уваги зосереджувати на лексиці, аніж на граматиці;
- не навчати більше чотирьох або п’яти одиниць мовного матеріалу одночасно на одному уроці. Принцип «менше – це більше» повинен застосовуватися під час навчання іноземної мови, оскільки існує межа нового матеріалу, який наймолодші школярі можуть засвоїти. Вихід за межі можливого зазвичай викликає розчарування і відчуття невдачі.

Вивчення англійської мови в ранньому шкільному віці корисне всім дітям, оскільки воно позитивно впливає на розвиток пам’яті, уваги, мислення, уяви дитини, стимулює її загальні мовленнєві здібності, позитивно впливає на володіння рідною мовою. Також слід наголосити на виховній і пізнавальній цінності раннього вивчення іноземної мови, яка проявляється в більш ранньому входженні дитини до загальнолюдської культури через спілкування новою для неї мовою.

Слід зазначити, що для молодших школярів зовнішні враження – це сильний відволікальний фактор. Їм важко зосередитися на незрозумілому складному матеріалі. Їхня увага характеризується невеликим об’ємом, малою стійкістю: вони можуть зосереджено займатися однією справою протягом 3–5 хвилин, тож роботу на уроках англійської мови потрібно будувати з урахуванням психологічних здібностей дитини.

Що ж до особливості мислення молодших школярів з порушеннями слуху, то воно конкретне. На початковому етапі опанування мови діти засвоюють її переважно наочним шляхом, коли водночас і читають нове слово, і спостерігають відповідний предмет, явище чи дію. Отже, жодного уроку не можна проводити без унаочнення. Що менша дитина, то більше навчальний процес має опиратися на її практичні дії, бо їй недостатньо лише дивитися та мислити, їй потрібно взяти предмет до рук, тримати його, погладити, побудувати щось тощо. І що більше видів сприйняття буде використано на уроці, то ефективнішим буде навчання.

Основним підходом до вивчення англійської мови в початковій школі для дітей із порушеннями слуху є комунікативно-ігровий метод навчання. Він забезпечує дійове, зорієнтоване на особистість навчання.

Враховуючи психологічні та фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку, найоптимальнішим способом початкового навчання є ігрова ситуація. Гра – це один з найдавніших, дотепер актуальних методів навчання. Задовольняючи потребу дитини гратися, перевтілюватися, рухатися, учитель забезпечує умови для вивчення іноземної мови.

За ігровою методикою ігри поділяють на:

- предметні;
- сюжетні;
- рольові;
- імітаційні;
- драматизовані.

Суттєвою допомогою вчителю буде роздатковий матеріал – основний компонент навчально-методичного комплексу для початкових класів. Він являє собою набір предметних, сюжетних, тематичних картинок, малюнків, призначених для роботи як у класі, так і вдома. Цей набір має бути в кожного школяра. Мислення в дітей з порушеннями слуху конкретне, тому важливо новий матеріал ілюструвати. Ілюстративним матеріалом і будуть малюнки, іграшки, предмети, листівки, предмети, що оточують дітей. Тут спрацьовує метод унаочнення.

Педагог має запропонувати такий спосіб засвоєння знань, який був би спрямований спеціально на розвиток дитини. Для цього важливо, щоб дитина була головним дієвим героєм на уроці, почувалася вільно та комфортно, брала активну участь у роботі впродовж усього уроку.

Оскільки Державним стандартом передбачено особистісно зорієнтований підхід до навчання, особливо маленькі діти люблять говорити про себе, про те, що їх оточує і чим вони займаються. Їм нецікаво слухати або розповідати про щось інше. Тому на уроках англійської мови потрібно реалізовувати принцип зв'язку з життям.

Важливо звернути увагу на фізіологічні особливості дітей з порушеннями слуху. Вони не можуть тривалий час перебувати нерухомо в одній позі. Тому надання дітям можливості багато рухатись не тільки збігається з потребою віку, але й суттєво прискорює процес засвоєння іноземної мови. Беручи до уваги швидку стомлюваність дітей, на уроці іноземної мови не можна обійтись без фізкультхвилинки, що супроводжується римівками. Фізкультхвилинки не лише сприяють збереженню здоров'я нашого майбутнього покоління, а й допомагають засвоювати іноземну мову. Діти не тільки виконують фізичні вправи, але й самі промовляють текст. Таким чином учитель досягає подвійної мети: невеликий перепочинок та запам'ятовування англійської лексики.

Дуже важливо грамотно спланувати навчальний процес, опираючись на психологічні, фізіологічні та фізичні особливості дитини, стан її слухопротезування.

Іноземна мова має засвоюватися учнями як засіб спілкування. Діти повинні вивчати мову в процесі зацікавленого спілкування та взаємодії з різноманітними персонажами: вчителем, ляльками, вдаваними носіями мови, героями казок. Потрібно стимулювати потреби в ознайомленні зі світом іноземних однолітків та використовувати для цієї мети мову іншого народу. Будь-яке спілкування починається з мотиву та мети, тобто з того, чому та навіщо щось говорити, сприймати на слух, читати й писати.

Водночас учитель має пам'ятати, що цікаве дітям краще запам'ятовується. Для цього можна застосовувати проблемні ситуації пошукового характеру, які спонукають дитину самостійно з'ясовувати причини явищ, подій, вчинків, тим самим пробуджуючи їхні пізнавальні інтереси.

Діти краще сприймають та засвоюють матеріал, якщо він подається в ігровій формі, інсценується. У цьому на допомогу приходять вірші, казки, невеличкі п'єси, дитячі вистави та свята з використанням англійських пісень та віршів. Можна просити дітей принести іграшки, на що вони відгукуються із задоволенням.

При вивченні іноземної мови в початкових класах для дітей з порушеннями слуху необхідно звертати особливу увагу на взаємовідносини учня з іншими людьми, а не тільки бути об'єктом контролю мовної компетенції. Головне, щоб учень, вивчаючи англійську мову, не відчував страху за помилки та намагався всіма засобами, якими він володіє, реалізувати той чи інший комунікативний намір.

Комфортність взаємодії дітей під час вивчення англійської мови багато в чому залежить від того, як використовуються різноманітні організаційні форми навчання. Наприклад, проектна діяльність, в основі якої лежать інтереси дитини з порушеннями слуху. Під час уроків англійської мови вчителі можуть творчо застосовувати цю форму роботи. По-перше, діти не будуть боятися говорити та помилятися, коли вимовляють спряжено з педагогом та однокласниками. По-друге – вони частково чують вимову свого сусіда і разом з ним намагаються повторити за вчителем. Таким чином збільшується час забезпечення їх активною мовленнєвою діяльністю. Вдома більшість дітей не має можливості спілкуватися англійською мовою, тому цей вид діяльності передбачений на класну роботу.

У початковій школі важливо зацікавити учнів вивченням іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивувати необхідність і значущість володіння іноземною мовою як неповторним засобом міжкультурного спілкування.

Усі залучені для цього навчальні засоби, зокрема підручники, як основні носії змісту навчання повинні сприяти вихованню комунікативних потреб у пізнанні інших країн і народів, у пошуку друзів не тільки для спілкування, а й для розв'язання певних проблем власної життєдіяльності. Комунікативна, освітня, виховна і розвивальна цілі оволодіння змістом реалізуються через навчальні тексти й діалоги як основні мовленнєві одиниці.

Вони повинні містити в собі як змістову, так і мовну інформацію та слугувати певними засобами узагальнень іншомовного досвіду школярів. Для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови зміст підручників повинен сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, а й сприяв глибшому розумінню власної культури та її ролі в духовному і моральному розвитку людства.

Навчання іноземної мови в початковій школі для дітей з порушеннями слуху варто розглядати як комплексний інтегрований етап оволодіння предметом. Обов'язкова умова успішної організації навчання іноземної мови з дітьми, які мають порушення слуху, – це забезпечення як у змісті, так і в часі збалансованої діяльності під час послідовного оволодіння рідною та чужою мовами. Така особливість повинна своєрідно відбиватись у змісті навчального матеріалу.

Цей період доцільно співвідносити з **усною основою навчання**. Він зумовлює особливості вибору видів діяльності та форм їх виконання протягом першого семестру, який відповідно до процесу вивчення першокласниками рідної мови співвідноситься з добукварним і букварним періодами. Під усною основою навчання, що покладена в основу конструювання змісту підручника з іноземної мови для 1 класу, ми розуміємо методичний принцип, який передбачає усну презентацію мовних одиниць і організацію мовленнєвої практики в усній формі в межах визначених програмою тем і ситуацій спілкування.

Відповідно до умов навчання, а також вимог державних стандартів освіти, чинної навчальної програми основною науково доцільною формою організації процесу оволодіння іноземною мовою учнями з порушеннями слуху передбачено оволодіння такими дітьми лише двома різновидами мовлення як обов'язковими – читанням і письмом. Водночас аудіюванням і говорінням такі діти оволодівають за можливості. Таке становище унеможливорює застосування загальної методики навчання англійської мови таких дітей і зумовлює потребу в розробці дієвих стратегій навчання англійської мови читання й письма. Переважно використовується усна основа навчання з використанням елементів читання і письма. Відповідно доцільно використовувати на уроках кольорові малюнки, таблички, щоб презентувати мовний (слова) та мовленнєвий (речення) матеріал іноземною мовою.

Учні початкових класів з порушеннями слуху ще не володіють рідною мовою. Вони вивчають букви, письмо та читання рідною мовою, тому перейти до читання і письма англійською на цьому етапі просто неможливо.

Це викличе великі труднощі у дітей з порушеннями слуху, тому на цей час практикується усний звідний курс, де діти вчать застосовувати мовленнєві зразки, що подаються у вигляді коротких фраз, необхідних для спілкування, а саме: привітатися, попрощатися, вибачитися, подякувати, назвати себе або предмети; представити себе (когось), висловити своє ставлення до чогось; виконати певні дії (подати, взяти, сісти, встати, намалювати, сказати, вийти, зайти, порахувати), дати команду; запросити елементарну інформацію та відповісти. Завдяки цьому формуються навички сприйняття мови на слух та зорово, розвивається зв'язне мовлення.

Одним із шляхів підвищення мотивації та інтересу до вивчення іноземної мови є позакласна робота. Рекомендовано проводити свята, конкурси, флешмоби, предметні тижні. Дітям це дуже подобається, а батьки мають можливість ознайомитися з досягненнями дітей у вивченні іноземної мови.

Важливим у викладанні англійської мови є застосування мультимедійних засобів у навчально-виховному процесі. Вони дозволяють зробити уроки цікавими, зменшити нервову навантаженість на дітей, зробити дітей співучасниками навчального процесу та сприяти кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Фактором успішного викладання англійської мови є підвищення майстерності вчителів через самоосвіту, курсову перепідготовку. З про-

блемними питання навчання дітей з порушеннями слуху можна ознайомитися під час науково-практичних семінарів, конгресів, курсів підвищення кваліфікації, які організують науковці Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України.

Практичні дослідження показують, що вивчення іноземної мови дітьми з порушеннями слуху сприяє розвитку інтелекту дитини в цілому, розширенню обсягу пам'яті, розвитку фонематичного та інтонаційного слуху.

І тільки за зазначених вище умов практичної мети навчання дітей початкових класів з порушеннями слуху англійської мови, тобто формування елементарної комунікативної компетенції, яка складається з лінгвістичної, мовленнєвої, соціокультурної та загальнонавчальної компетенції, буде досягнуто.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Дробот О., Замша А. Стратегії навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху в умовах бімодально-білінгвального підходу // *Особлива дитина : навчання і виховання*. — 2019. — № 2. — С. 21–27.

2. Дробот О., Замша А., Федоренко О. Бімодально-білінгвальний підхід до організації навчання глухих та слабкочуючих // *Особлива дитина : навчання і виховання*. — 2017. — № 4 (84). — С. 37–46.

3. Замша А., Федоренко О. Педагогічні аспекти навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху. *Особлива дитина : навчання і виховання*.

4. *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / кол. авторів під керівн. С. Ніколаєвої*. — Вид. 2-ге, випр. і перероб. — Київ : Ленвіт, 2002. — 328 с.

1.1. Використання дактильного та мануорального мовлення при навчанні англійської мови дітей з порушеннями слуху

Вчитель повинен знати, що відбувається в душі кожної дитини, з чим вона прийшла до школи, — щоб не допустити жодного болючого дотику до вразливого дитячого серця.

Василь Сухомлинський

Науковими дослідженнями щодо теорії та практики навчання іноземних мов дітей з порушеннями слуху в Україні присвячені статті науковців А. Замші, О. Дробот О. Федоренко, С. Кульбіди, Н. Адамюк. Дотичною до теми вивчення англійської мови є проблема використання дактильного та мануорального мовлення в системі мовленнєвих засобів навчання осіб з порушеннями слуху. Ця проблема є дуже важливою й актуальною.

Дактильне мовлення — комунікація за допомогою пальцевої абетки. Кожна літера зображується певним положенням пальців руки, що позначає дактильний знак — **дактилема**.

Дактилеми, розташовані в певній послідовності, є **дактильною абеткою**. Дактильна абетка є аналогом національного писемного алфавіту і застосовується як засіб передавання рідкісних і незнайомих слів; тісно пов'язана з вербальною мовою і писемністю.

Дактилеми відтворюють знаки, функціонально аналогічні до літерної абетки, і за обрисами багато з них віддалено нагадують літери друкованого шрифту (зокрема, «о», «м», «г», «ш»). Кожне положення пальців при цьому означає літеру.

Процес спілкування на дактилі (дактилологія) відбувається так: мовець показує літери дактилем, а той, хто сприймає, стежить за рухом руки візуально. Нині у світі існує понад 40 дактильних абеток і систем. Кількість знаків у «пальцевій абетці» залежить від знаків у абетці мови, хоча не завжди вони рівні. У Китаї, наприклад, 30 знаків передають символи фонетичного алфавіту «пін'їнь», яким користуються в наш час.

Хоча пальцеві абетки можуть служити досить прийнятним засобом спілкування, жодна з них не передбачає великих літер, знаків пунктуації або знаку пробілу між словами. Використання таких абеток також обмежене в частині передачі назв та імен, іноземних слів і слів, що виражають емоції; це незручно, окрім тих випадків, коли обидва співрозмовники добре знають, про що йдеться.

При використанні дактилології оволодіння письмовими нормами мови значно полегшується. Засвоєна дітьми дактильна мова може бути використана як перша мовна форма (до оволодіння усною і письмовою формами мови). Використовується як основний засіб навчання словесної мови в спеціальних навчальних закладах.

Дактильне мовлення і мануоральне мовлення (*cued speech*)

При дактильному мовленні точно дотримуються традиційних норм правопису. У процесі мануоральної системи мовлення, тобто при візуальному зчитуванні з губ, той, хто говорить, руками подає співрозмовнику допоміжні знаки, які допомагають глухому вловити важко помітну візуально різницю між дзвінками і глухими (г — к; д — т; б — п тощо), твердими і м'якими (т — ть, с — сь тощо) звуками (наприклад, п'ястя, що лежить на грудях, означає дзвінкий, а віддалене від грудей — глухий звук).

Одноручна та дворучна дактильна абетка

У більшості «пальцевих абеток» використовується одна рука. Вважається, що це «більш зручно», адже за такого мовлення друга рука вільна для інших дій. Однак є системи, де використовуються обидві руки (наприклад, у мовах сім'ї британської жестової мови — у британській, австралійській та новозеландській жестових мовах). Найперша згадка про абетку, що використовує обидві руки, трапляється у книжці «Дідаскалокофус, або Керівництво для глухих і німих людей» (1680). Серед дворучних систем, котрі з'явилися згодом, була Дігіті-Лінгва (1698). Сучасна пальцева абетка з використанням двох рук, як вважають, походить від однієї з версій системи «Дігіті-Лінгва».

УКРАЇНСЬКА ДАКТИЛОЛОГІЯ — це система одноручних пальцевих знаків (дактилем), кожен з яких відповідає літері української абетки. Термін «дактилологія» походить з грецької *daktilos* — «палець» та *logos* — «слово, учіння», що відображає специфіку спілкування осіб з порушеннями слуху, а також слово або поняття, яке позначається пальцями. У українській дактилології 33 дактилеми (пальцевий показ літери). Кожна дактилема позначає графему: - а, - б, - в, - г. Позначення дактилем в українській дактилології відбувається з урахуванням мовленнєвої норми як стандарту (прийняті в суспільній комунікативній практиці осіб з порушеним слухом правила показу використання, вживання дактилем, що характеризуються системністю, історичною, соціальною обумовленістю, стабільністю, передаються трьома способами: лише конфігурацією пальців, з додаванням руху пальця чи кисті рук). У навчально-виховному процесі осіб з порушеннями слуху застосовують стандартизовану одноручну дактилологію. Українське дактильне мовлення — комунікація за допомогою пальцевої абетки, одна з форм української мови. Функціонування дактильного мовлення підпорядковується усталеним правилам (основним, додатковим і технічним).

Додаткові правила дактильного мовлення: а) позначення дактилем має бути точно відтвореним, оскільки неправильність показу дактилем, як і безграмотне написання, ускладнює зорове сприймання, розуміння, і, як наслідок, спілкування дактильним мовленням; б) дактилювання ведеться плавно, кожна дактилема практично переходить одна в одну, що забезпечує підвищення темпу мовлення і синхронності артикуляції, зменшує втомлюваність руки і зору, сприяє кращому розумінню повідомлення; в) використання пауз між словами і зупинок у кінці речень.

Основні правила дактильного мовлення:

- ✓ дактилювання відбувається відповідно до норм правопису і сто-сується особливостей показу: великої літери, абрєвіатури, дефісу у словах, перенесення слів, подовження (подвоєння) та знаків (крапка, двокрапка, три крапки, кома, крапка з комою, знак запитання, знак оклику, тире, які показуються конфігурацією – «випрямлений вказівний палець, усі інші пальці затиснуті в кулак, долоня звернена до співбесідника». Лапки показуються двома руками одночасно на одному рівні при згинанні й розгинанні пальців у фалангах. Дужки – двома вказівними пальцями обох рук одночасно на одному рівні при описі дужок;
- ✓ дактилювання супроводжується усним промовлянням із чіткою артикуляцією кожного звуку (дві форми мовлення стають видимими, що підвищує ступінь сприймання і зчитування усно-дактильної інформації);
- ✓ безпосередня присутність при комунікації другого учасника (учасників), дактильне мовлення між двома або більше мовцями передбачає конкретну обстановку, може бути ситуативним і коротким, зрозумілим лише учасникам діалогу (бесіди).

Технічні правила: дактилювання відбувається рукою, яка є домінантною для людини; рука особи, яка дактилює, зігнута в ліктьовому суглобі й піднята вгору, тримається без напруження; лікоть має бути притуленим до тулуба; кисть руки розташовується на рівні ключиці, збоку від обличчя, не прикриває його, звернена долонею до співбесідника. Під час дактилювання рука залишається сталою або рухається поступово вбік.

Розроблено систему вправ для опанування дактилології (Кульбіда С., 2013). Дактилологія українською використовується як допоміжний засіб навчання, у дошкільних закладах компенсувального типу, спеціальних закладах загальної середньої освіти, закладах різних рівнів акредитації.

Опанування англійської мови на рівні державного стандарту передбачається шляхом вивчення іноземної мови по 2 години на тиждень як для чуючих, так і для учнів із порушеннями слуху. Проте варто зауважити, що для вивчення української мови учням із порушеннями слуху традиційно відводиться більша кількість годин.

Водночас опануванню словесної мови учнями з порушеннями слуху сприяє корекційно-розвиткова робота, що спрямована на подолання найбільш складних аспектів володіння мовою для цієї категорії учнів – формування вимови, розвиток слухового й зоро-слухового сприймання усного мовлення у слабочуючих та зорового сприймання усного мовлення у глухих. Відзначимо, що вже не одне десятиліття правомірно існують різні думки щодо розвитку слухового сприймання й мовлення дітей з порушеннями слуху. Одні підходи базуються на використанні збережених аналізаторів для формування мовлення на основі цілого слова як одиниці мовлення, інші – відштовхуються від звуку. Утім, усі підходи передбачають створення відповідних умов для розвитку

слухового, слухо-зорового сприймання усного словесного мовлення й формування вимови. Зокрема, ефективно впливає на розвиток слухового сприймання та формування вимови у дітей глухих та зі зниженим слухом оптимізація засвоєння усного словесного мовлення в діяльності; навчання в умовах інтенсивного розвитку залишкового слуху; формування вимови з використанням технічних засобів тощо. Нині корекційно-розвиткова робота спрямована на опанування такими учнями лише української словесної мови. Доволі поширені на сьогодні переконання, що достатньо слухопротезувати дитину – і опанування мови, як, власне, і весь розвиток, відбуватиметься природним шляхом. За такого підходу опанування англійською мовою учнями з порушеннями слуху зводиться до суто технічного оснащення, недооцінюється потреба у спеціально організованій і систематичній корекційно-розвитковій діяльності з розвитку слухового сприймання як основи для розвитку мовлення. Часто уроки іноземної мови чи індивідуальні заняття з такими дітьми уподібнюються механічним тренуванням через повторення за вчителем мовленнєвого матеріалу. Без систематичних підкріплень розуміння почутого й повтореного такі заняття зводяться нанівець, позаяк на практиці дитина не вкладає в почуте зміст. Варто враховувати й особливості звуковимови та можливості таких учнів під час формування вимови. Тому доцільно поєднувати слухове сприймання з іншими видами сприймання, тісно переплітати із пізнанням навколишнього, збагаченням загального сенсорного досвіду дитини.

Сучасна методика навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху має бути спроектована в кількох різновидах. Традиційним для вітчизняної сурдопедагогічної науки є диференціація способу навчання глухих та слабочуючих учнів. Проте більшість зарубіжних фахівців вирізняють кілька стратегій навчання учнів із порушеннями слуху іноземної словесної мови: аудіальний; візуальний; аудіовізуальний [3, 4]. Аудіальна стратегія навчання іноземної мови є доцільною для дітей з порушеннями слуху, які активно користуються слуховим сприйманням для отримання інформації з навколишнього світу через допоміжні технології (слухові апарати, кохлеарні імпланти тощо), що забезпечують якість сприймання аудіальної інформації. Візуальна стратегія навчання передбачає використання жестової мови й писемного мовлення для опанування знань. Аудіовізуальна стратегія навчання забезпечується використанням сукупності означених засобів.

Існує низка засобів, які сприяють опануванню англійської мови учнями з порушеннями слуху, незалежно від ступеня цього порушення та обраної стратегії навчання. Ідеться про опанування та використання в навчальному процесі англійської дактильної та мануорального мовлення.

Існує британська дактильна абетка, розроблена наприкінці XVII ст., та американська дактильна абетка, що використовується з початку XIX ст. Перша є дворучною, друга – одноручна. Відмінності цих абеток пов'язані зі специфікою зв'язків між системою спеціального навчання США та Великої Британії. Американська система спеціального навчання запозичила французьку, а не британську модель, і таким чином успадкувала відповідну дактильну абетку. Британську

дактильну абетку традиційно використовують в Австралії та Південній Африці. Водночас дактильні абетки, подібні до американської, мають більшість країн світу, які запозичили французьку систему спеціального навчання. Ця абетка є майже тотожною міжнародній дактильній абетці (за винятком дактилеми «т») [3]. Тому в процесі навчання англійської мови учнів з порушеннями слуху доцільніше використовувати саме американську дактильну абетку, оскільки навіть у Великій Британії останніми роками подекуди застосовують саме американський варіант.

Відзначимо, що дактильне мовлення є мануоральним аналогом писемного мовлення й має використовуватися з метою навчання саме цієї форми словесної мови [2, 8].

Водночас для навчання усного мовлення доцільно використовувати мануоральне (від сполучення двох слів: латинського *manus*, що означає «рука», та французького *oral* (від лат. *oris* – рот) – «усний» [9]) мовлення. Утім зауважимо, що мануоральне мовлення не є природним чи калькованим жестовим мовленням, а також не є окремою мовою. Це штучна система ручного супроводу усного мовлення, що забезпечує можливість візуального диференціювання артикуляційно подібних фонем (наприклад, звуки [б] і [п], [д] і [т] та ін.).

Отже, використання мануоральної системи дає змогу полегшити візуальне сприймання усного мовлення. Мануоральну систему для англійської мови запропонував 1966 р. доктор R. O. Cornett, викладач Галлодетського університету. До 1994 р. він провів адаптацію мануоральної системи для 25 мов світу. Нині мануоральну систему адаптовано вже для понад 60 словесних мов [3].

Англійська мануоральна система складається з 8 конфігурацій руки та 8 локалізацій, деякі з них передбачають характерний рух руки. Конфігурація руки передає приголосні звуки англійської мови. Причому для візуально-артикуляційно подібних фонем використовуються різні конфігурації, наприклад [b] і [p], [d] і [t], [l] і [n] тощо.

Локалізація і рух у мануоральному мовленні передає голосні звуки.

Кожне звукосполучення складається з показу відповідної конфігурації у певній локалізації. Мануоральне мовлення передбачає чітку артикуляцію, яка є складовою цього різновиду мовлення. Звук під час такого мовлення не є обов'язковим.

Наприклад, в англійській мові слова *pig* та *big* досить складно візуально розрізнити, так само як і сприйняти їх на слух.

Загалом безумовною перевагою використання англійського дактилювання та мануорального мовлення є порівняно швидко опанування цих засобів учителями англійської мови та суттєве покращення комунікативних можливостей учнів з порушенням слуху.

Використання мануорального мовлення забезпечує розвиток візуального сприймання усного мовлення в учнів із порушеннями слуху, а не слухового сприймання. Використання цього засобу сприяє розвитку грамотності таких учнів, а розвиток слухового сприймання потребує окремих спеціальних педагогічних заходів та засобів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [Текст] / [наук. ред. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с.
2. Замша А. В. Порівняльний аналіз монолінгвального та білінгвального підходів до навчання дітей з порушеннями слуху / А. В. Замша // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2014. – Вип. 5, Том IV (55). – С. 175–183.
3. Замша А., Федоренко О. Педагогічні аспекти навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху. / А. Замша, О. Федоренко // Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. – 2016. – № 3. – С. 53–61.
4. Кульбіда С. Українська дактилологія: Науково-методичний посібник. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 256 с.
5. Нормативно-правова база [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/>.
6. Редько В. Г., Пасічник О. С. Особливості конструювання змісту рівневого навчання іноземних мов у старшій профільній школі України.
7. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1974. – 776 с.
8. Федоренко О. Розвиток слухового сприймання у дітей зі зниженим слухом від народження / О. Ф. Федоренко // Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. – 2011. – № 3. – С. 10–14.

1.2. Особливості навчання англійської мови дітей з порушеннями слуху

Ніколи не буває великих справ без великих труднощів.

Вольтер

Сьогодні практично неможливо уявити наше життя без знання іноземної мови, особливо англійської. Майже кожна галузь людської діяльності вимагає цих знань.

Вивчення англійської мови має велике значення для кожної дитини, зокрема й для дитини з особливими потребами.

Головна мета навчання англійської мови полягає у формуванні комунікативної компетенції учнів, основою якої є комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань та навичок. Розвиток комунікативної компетенції залежить від соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які сприяють соціалізації особистості в новому для неї суспільстві.

ОСНОВНІ КОМУНІКАТИВНІ ВМІННЯ

Основними комунікативними вміннями, якими повинні опанувати учні з порушеннями слуху, є:

- ✓ уміння здійснювати спілкування в монологічній та діалогічній формах;
- ✓ уміння розуміти автентичні тексти під час аудіювання;
- ✓ уміння читати й розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів;
- ✓ уміння здійснювати спілкування в письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
- ✓ уміння адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови, як засіб усвідомленого оволодіння мовою англійською;
- ✓ уміння використовувати невербальні засоби спілкування.

Специфіка мовленнєвого розвитку дітей з порушеннями слуху, а також необхідність одночасного опанування в початкових класах національної словесної, жестової мов та дактильного мовлення зумовила відтермінування, порівняно із загальноосвітніми програмами, початку вивчення іноземної (англійської) мови у спеціальних школах для таких дітей. Тому вивчення іноземної мови, у нашому випадку – англійської, діти починали з 5 класу. З 2019 року в освітні програми початкових класів для дітей з порушеннями слуху введено предмет «Іноземна мова» починаючи з 2 класу: у 2 класі – 1 година на тиждень, у 3–4 класах – 2 години на тиждень. У цей період відбувається формування базису для опанування іншомовних фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, що дозволяє досягти успіхів у сприйманні мовлення, говорінні, читанні та письмі.

Формування та розвиток видів мовленнєвої діяльності залежить від рівня психологічного розвитку дитини, а саме від рівня розвитку сприймання, уваги, пам'яті, контролю, усного мовлення, уявлень, мислення. Школярі з вадами слуху належать до категорії дітей зі своєрідним розвитком окремих компонентів мовленнєвої діяльності, що обумовлює необхідність розробки відповідної програми навчання для таких дітей. Своєрідність програми полягає в адаптації навчальної інформації (за рахунок створення специфічних умов її засвоєння) до корекційно-розвивальної складової, що містить мовленнєвий, пізнавальний, емоційно-вольовий та особистісний компоненти.

Метою навчання англійської мови є досягнення учнями рівня комунікативної компетенції, що перш за все дозволяє розуміти написане (читання), писати, а також, відповідно до можливостей дитини, розуміти усне мовлення та говорити. Мета навчання потребує вирішення таких завдань:

- формування первинного лексичного запасу дитини;
- практичне опанування типових структур простих речень;
- розвиток уміння здійснювати комунікацію в різних сферах спілкування;
- інтеграція мовленнєвої, пізнавальної, рухової діяльностей;
- формування навичок правильної вимови звуків.

У навчанні дітей з вадами слуху особливу увагу слід приділити розвитку писемного мовлення. Вимоги до розуміння усного мовлення та розвиток говоріння є гнучкими і визначаються слуховими та мовленнєвими можливостями дитини. Діяльнісний, особистісно орієнтований та компетентнісний підходи є провідними у процесі навчання англійської мови. Передбачається опанування всіх потрібних знань, розвиток умінь та навичок з урахуванням рівня та специфіки сприймання та вимови лексики, знання граматики рідної мови.

Диференційований та індивідуальний підходи є обов'язковими у навчанні англійської мови дітей з порушеннями слуху. Це дозволяє врахувати особливі освітні потреби кожної дитини, створює умови для досягнення нею мінімального успіху з перших кроків навчання, що є потужним мотивувальним засобом для вивчення англійської мови.

На уроках англійської мови доцільно створювати мікромовне середовище, яке стимулює іншомовну діяльність учнів; зацікавлювати їх, розвивати позитивні емоції дітей, звертати увагу на їхній прогрес у навчальній діяльності.

Потрібно зазначити, що в дітей з вадами слуху продуктивність мимовільного запам'ятовування вища, ніж довільного. Тому в процесі навчання таких дітей слід, з одного боку, домагатись якомога більше повторень, а з іншого – використовувати різноманітні мнемічні прийоми, зокрема такі, що спираються на наочність, заучування слів у реченнях, ігри тощо.

Потрібно не забувати про те, що увага учнів нестійка: вони не можуть протягом тривалого часу займатись одним видом діяльності, тому на уроці варто постійно змінювати форми роботи й навчальний матеріал.

Під час навчання потрібно дотримуватися правила: навчити мовленнєвої діяльності можна лише на основі сформованих навичок.

У процесі мовленнєвої діяльності ці навички вдосконалюються. Без знання мовного матеріалу неможливо навчити мовленнєвої діяльності, тому однією з важливих умов навчання англійської мови є міцне засвоєння фонетики, лексики та граматики. Правильно сформовані навички вимови мають велике значення в плані не тільки говоріння, але й розуміння мовлення, оскільки той, хто сприймає інформацію, спирається на вже відомі йому звукові образи. Діти загалом мають здібності до імітації, що широко використовується під час введення й опрацювання звуків англійської мови.

Для навчання вимови звуків використовуємо дві групи вправ: репродуктивні та рецептивні. Виконуючи перші, учні навчаються відрізнити звуки рідної мови від звуків іноземної і подібні звуки іноземної мови один від одного. Під час виконання репродуктивних вправ діти навчаються відтворювати звуки англійської мови як у складі слова, так і ізольовано. У роботі над окремим звуком дотримуємося такої послідовності: аудіювання слова з новим звуком, виділення нового звука та аудіювання його в порівнянні з подібними звуками, вимова ізольованого звука, вимова звука в складі слова та мовленні.

Для розвитку кожного виду мовленнєвої діяльності потрібно виконувати спеціально підібрані вправи, які відповідають рівню психологічного розвитку дитини, враховують рівень розвитку її слуху, а також рівень володіння мовним (лексикою та граматиною англійської мови) матеріалом.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Дробот О., Замша А. Стратегії навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху в умовах бімодально-білінгвального підходу. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2019. № 2. С. 21–27.
2. Дробот О., Замша А., Федоренко О. Бімодально-білінгвальний підхід до організації навчання глухих та слабкочуючих. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2017. № 4 (84). С. 37–46.
3. Замша А., Федоренко О. Педагогічні аспекти навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху. / А. Замша, О. Федоренко // *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. – 2016. – № 3. – С. 53–61.
4. Нормативно-правова база [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/>.

Розділ 2.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Щастя в тому, щоб без перешкод виявляти свої здібності, хай які б вони були.

Арістотель

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих та економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення в конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях.

Сучасна початкова школа не може залишатися осторонь від процесів реформування освіти, що відбуваються нині в Україні. Формування компетентностей у молодших школярів на сьогодні є однією з актуальних проблем освіти і може розглядатися як вихід із проблемної ситуації, що виникла через протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом.

Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на ідеях оволодіння іноземною мовою в контексті міжкультурної парадигми, що передбачає взаємопов'язане засвоєння мови й культури народу, що нею спілкується. Такий підхід зумовлює формування в учнів готовності до міжкультурної комунікації в межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, окреслених навчальною програмою [1]. Для кращої продуктивності цього підходу потрібне своєчасне оновлення навчально-методичного забезпечення необхідно здійснювати з огляду на функції, які покликані виконувати навчальні засоби. Компетентісний підхід у навчанні вимагає, щоб сучасні навчальні засоби виконували не тільки інформаційну, а й мотиваційну та розвивальну функції. Важливим фактором успішної реалізації компетентісного підходу в навчанні є добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності.

Навчання має бути творчим та пошуковим, освіта повинна стати з часом самоосвітою, а процес виховання – самовихованням, розвиток – перетворитися на саморозвиток. Аналіз наявного наукового доробку

свідчить про те, що компетенцію дослідники трактують як задану норму, вимогу до підготовки людини, тимчасом як компетентність розглядається як сформована якість особистості, результат діяльності.

Слід приділити велику увагу тому, що учні оволодівають іноземною мовою в усній і писемній формі, засвоюють інформацію з різних сфер життєдіяльності чужомовних країн, порівнюють її з особливостями життя своєї країни (міжкультурна компетентність), роблять певні узагальнення та висновки, виконують навчальні дії, спрямовані на формування ключової компетентності учнів початкової школи – уміння вчитися. Звісно, що для деяких учнів молодшого шкільного віку окремі зазначені види діяльності можуть бути дещо складними, особливо це стосується дітей з порушеннями слуху, однак долучення їх до змісту навчання має стати обов'язковим елементом роботи вчителів. Також доцільно добирати доступні та цікаві для учнів цього віку форми навчальної діяльності, які вмотивовують їхню роботу на уроці й удома, оскільки формування інтересу до презентованого змісту навчання є визначальним чинником впливу на мотивацію учнів початкової школи щодо вивчення іноземної мови [2].

Отже, впровадження компетентнісного підходу має бути системним і багатовимірним процесом, воно цілеспрямовує всі компоненти навчального процесу на особистісно-діяльнісну, результатну освіту, стимулює педагогів з позицій актуальних та перспективних потреб розвитку дитини осучаснити свою методичну підготовку, залучати кожного учня до особистісно значущого, успішного навчання, розвинути позитивне мислення та відповідальну поведінку.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 1–4 класи. – К. : Вид. дім «Освіта», 2012. – 49 с.
2. Редько В. Г. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів початкової школи : науково-методичний посібник / В. Г. Редько. – К. : Генеза, 2006. – 136 с.

2.1. Реалізація компетентнісного підходу на уроках англійської мови в контексті впровадження сучасних технологій

Розум полягає не тільки в знанні, а і в умінні застосовувати знання на ділі.

Арістотель

Процес формування вмінь і навичок стає набагато результативнішим, якщо організувати навчання у співробітництві, яке ґрунтується на спільній діяльності і взаєморозумінні вчителя та учнів. Саме таке навчання, з використанням інноваційних технологій, сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей учнів з особливими освітніми потребами (ООП), підвищує інтелект дитини, зміцнює її віру у власні здібності, стимулює активність. Процес навчання – це напружена розумова робота, яка передбачає активну участь у ньому учнів. На вчителя покладається велика відповідальність за розвиток особистості в процесі навчання, тому тільки пояснення матеріалу та демонстраційний матеріал не дадуть стійких знань. Якості знань можна досягти використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Завдяки використанню ІКТ навчальне середовище можна доповнити відео, звуком, анімацією. Усе це справляє значний вплив на емоційну сферу школяра, сприяючи підвищенню його пізнавальної активності, пожвавленню інтересу до предмета та навчання взагалі, активізації навчальної діяльності учнів з ООП.

Важливого значення набуває впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному навчально-виховному процесі для дітей з порушеннями слуху. В Україні ухвалено державну цільову програму «Сто відсотків», метою якої є впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій. За допомогою ІКТ створюються умови для формування ключових та предметних компетентностей школяра з особливими освітніми потребами, його повноцінної самореалізації, соціалізації, адже вони дозволяють максимально розкрити зміст уроку, стимулюють активність учнів, розвивають їхні творчі здібності, сприяють корекційно-розвитковій роботі.

Сьогодні впроваджуються освітні моделі, що ґрунтуються на гуманістичних засадах, тобто є особистісно орієнтованими, і відображають особливості сучасного соціокультурного простору. До таких моделей належить «Державний стандарт початкової загальної освіти», в якому окреслено, зокрема, й особливості навчання дітей з порушеннями слуху.

Головним завданням у роботі з учнями початкових класів з порушеннями слуху є формування ключових та предметних компетентностей. У новітній педагогічній науці поняття *компетентність*

тракується як готовність до виконання певної діяльності, спроможність використовувати набуті знання, уміння та навички в житті. Компетентність, як прагнення і здатність до постійного розвитку, – це один з найважливіших аспектів особистісно орієнтованого навчання.

Розвиток у школяра самостійності, здатності до самоорганізації, саморозвитку, самовиховання, самоосвіти – це одне з першочергових завдань учителя. Школа повинна підтримати, захистити дитину, озброїти її механізмами, технологіями розробки життєвих стратегій, спрямованих на формування гармонійної компетентної конкурентоспроможної особистості, яка вміє творчо розв'язувати проблеми, повноцінно жити у новому світі, адекватно реагувати на зміни, постійно самовдосконалюється, намагається змінити на краще своє життя та життя своєї країни. А це залежить від додаткових якостей, тобто компетентностей. Важливим результатом якості навчально-виховного процесу має бути оволодіння кожним учнем ключовими компетенціями. Посилення компетентнісної спрямованості, як зазначається в Державному стандарті початкової освіти, створює передумови для індивідуалізації та диференціації навчання, запровадження особистісно орієнтованих педагогічних технологій, формування соціальної, комунікативної, комп'ютерної та інших видів компетенцій учнів, поглиблення їх практичної і творчої діяльності. Компетентнісний підхід до організації навчально-виховного процесу на перше місце ставить не поінформованість учня, а вміння на основі знань вирішувати проблеми, які виникають у різних ситуаціях.

Зміст *Концепції компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи* розробили наукові співробітники відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України В.Г. Редько, доктор педагогічних наук, доцент; Т.К. Полонська, кандидат педагогічних наук; О.С. Пасічник, кандидат педагогічних наук, доцент.

Оновлення змісту навчання іноземних мов пов'язується з деякими змінами в напрямках розвитку сучасної шкільної освіти – спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів необхідних життєвих компетентностей (life skills), що в майбутньому давали б змогу випускникам, які здобули повну загальну середню освіту, комфортно почуватися в сучасному світовому мультинаціональному та полікультурному просторі. На сучасному етапі розвитку освіти відбувається активна переорієнтація шкільної іншомовної освіти на компетентнісну, комунікативну, діяльнісну, особистісно орієнтовану та культурологічно спрямовану. Компетентнісний підхід до навчання іншомовного спілкування проявляється насамперед у процесі комунікативної діяльності, коли здобувачі освіти не тільки отримують певний обсяг знань, але й виконують систему навчальних дій, що забезпечують оволодіння цими знаннями в практичній діяльності. Лише за умови, що кожен учень особисто братиме участь у цьому процесі, чітко усвідомить функціональне призначення комунікативно спрямованих дій у комплексі з іншими навчальними діями, він зможе набути досвіду іншомовної комунікації в усній та письмовій формах.

Саме ці положення можуть слугувати підґрунтям для побудови змісту компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкових класів з порушеннями слуху. Початковий етап навчання іноземної мови надзвичайно важливий у всьому навчальному курсі.

До основних напрямів змісту навчання іноземних мов учнів 1–4 класів для дітей з порушеннями слуху відповідно до компетентнісного підходу належать такі:

- ✓ переосмислення сутності навчального матеріалу щодо його доцільності, доступності, відповідності комунікативним потребам учнів цієї вікової категорії та їхнім психофізичним особливостям, достатності для забезпечення їхніх іншомовних комунікативних вмінь;
- ✓ визначення значущих для учнів з порушеннями слуху, відповідно до їхніх потенційних можливостей, зв'язків вивченого матеріалу з життєвою практикою, рівнем використання в реальних умовах спілкування;
- ✓ сприяння усвідомленому і вмотивованому засвоєнню учнями способів діяльності з навчальним іншомовним матеріалом у межах певного кола понять, явищ, процесів, об'єктів, фактів, зокрема тем для спілкування, змісту мовних і мовленнєвих засобів, набуття досвіду самостійно виконувати мовні операції та мовленнєві дії тощо.

Саме ці положення можуть слугувати підґрунтям для побудови змісту компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкових класів з порушеннями слуху. Початковий етап навчання іноземної мови надзвичайно важливий у всьому навчальному курсі.

Відповідно до проекту Концептуальних засад реформування середньої освіти «Нова українська школа» передбачається два цикли початкової освіти: 1) адаптаційно-ігровий (1–2 класи); 2) основний (3–4 класи). Така структура зумовлює вибір особливих форм, методів і прийомів навчання іншомовного спілкування молодших школярів. Так, у першому циклі перевагу слід віддавати ігровій діяльності та часу її виконання з урахуванням індивідуальних особливостей школярів; навчання іншомовного спілкування доцільно організовувати через діяльність із використанням ігрових методів; навчальна робота має вмотивовуватись і викликати зацікавленість учнів. Більшість видів комунікативної діяльності здійснюється на репродуктивному рівні за зразком як орієнтовною основою виконання операцій і дій. У другому циклі, урахувавши потенційні можливості школярів, набутий ними навчальний досвід (міжпредметні зв'язки), основна увага спрямовується на використання методів, які навчають робити самостійний вибір способів засвоєння навчального змісту, зіставляти, систематизувати, узагальнювати, робити елементарні висновки, висловлювати оцінні судження, пов'язувати вивчене із практичним життям, дозволяють активніше долучати продуктивні види діяльності. У цей період сис-

темно формуються основи іншомовної комунікативної компетентності, необхідні та достатні для її подальшого розвитку й удосконалення; учні оволодівають елементами культури мовлення й комунікативної поведінки. Тут відбувається становлення початків іншомовних фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок і вмінь аудіювання, говоріння, читання й письма в межах програмних вимог. Зміст іншомовної освіти в початковій школі різнобічно співвідноситься з подальшими етапами шкільного навчання. Цей факт засвідчує її цільове спрямування, неперервність і наступність із базовою середньою (5–9 класи) і профільною (10–12 класи) освітою.

Пропоновану Концепцію як систему поглядів на зміст компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 1–4 класів для дітей з порушеннями слуху створено на новітніх дидактичних, методичних і психологічних засадах та відповідно до сучасних тенденцій розвитку педагогічної науки. Вона дає уявлення про: засади побудови навчального процесу; добір і методичну організацію навчального матеріалу, методи і способи його засвоєння; систему вправ і завдань як засобів формування іншомовних комунікативних навичок та вмінь; форми організації діяльності з метою оволодіння іншомовним матеріалом; функції, що мають виконувати додаткові дидактичні засоби навчання; дидактичні та методичні принципи навчання; роль і місце рідної мови та навчального досвіду учнів з порушеннями слуху під час оволодіння іноземною мовою. Навчання іноземних мов учнів 1–4 класів організовується відповідно до мережі годин, визначених навчальним планом. У зв'язку з цим для повноцінного забезпечення освітньої діяльності, окрім підручників, передбачається можливість використовувати інші засоби, адаптовані до дидактичних і методичних положень Концепції та умов навчання. Навчальні досягнення з іноземної мови кожного учня на кінець четвертого класу повинні відповідати вимогам Державного стандарту початкової загальної освіти.

При навчанні дітей з порушеннями слуху ефективною є діяльнісна технологія навчання іншомовного спілкування. Насамперед це стосується цілей навчання, що декларують формування в учнів комунікативної компетентності, базою для якої слугують комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань і навичок. За діяльнісного підходу пріоритетним об'єктом навчання стає діяльність, яка ґрунтується на виконанні певної системи дій. Для учнів з порушеннями слуху 1–4 класів варто визначити таку систему, котра зумовлюється вимогами навчальної програми й узгоджується з потенційними можливостями молодших школярів. Пріоритетом її має бути виконання різноманітних комунікативно спрямованих дій, що забезпечують оволодіння і мовою, і мовленням, і практичними вміннями адекватного їх застосування в різних соціальних умовах, у яких відбувається комунікація. Відповідно, основний зміст навчання іноземних мов можна розглядати як дидактично доцільно дібрану й особливим способом організовану структуру навчальних дій учнів, спрямовану на оволодіння спілкуванням в усній і письмовій формах згідно з комунікативними намірами, які узгоджуються зі змістом навчальної програми. Це означає, що навчальна діяльність на уроках іноземних мов має бути адекватною її

цілям: навчати говорити через говоріння (через виконання дій, спрямованих на оволодіння цим видом мовленнєвої діяльності), навчати читати через читання, навчати слухати через аудіювання, якщо дитина слухопротезована, навчати писати через письмо. Саме в цьому твердженні розкривається основна сутність компетентісно орієнтованого навчання. Відповідно до потенційних можливостей і навчального досвіду молодших школярів, слухопротезування, рівня розвитку слухової функції та мовлення всі дії можуть виконуватися спочатку за зразком, спряжено з учителем, а потім самостійно. Відтак змінюються методи і форми навчання, переорієнтовуючись на активну практичну мовленнєву діяльність (усну та письмову) з урахування вікових та психофізіологічних особливостей учнів. Зазвичай така робота здійснюється за допомогою відповідно дібраних вправ і завдань.

ТИПИ ЗАВДАНЬ

Успішному оволодінню навчальними комунікативними діями відповідно до визначених цілей сприятиме використання таких типів вправ і завдань:

- ✓ операційного;
- ✓ вибіркового;
- ✓ планувального;
- ✓ класифікувального;
- ✓ стимулювального;
- ✓ мотивувального.

Зазначені вправи і завдання характерні для діяльнісно орієнтованого процесу навчання і здатні різнобічно забезпечувати компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов учнів початкової школи з порушеннями слуху.

Перший тип вправ і завдань спрямовується на формування мовних навичок через виконання учнями операцій, що забезпечують засвоєння форми мовної одиниці. Зазвичай такі вправи доцільно супроводжувати відповідною інструкцією і зразком як орієнтовною основою діяльності.

Другий тип характеризується більшою самостійністю учнів і виконується на засадах орієнтовної основи діяльності. Головне призначення таких вправ і завдань – засвоєння способів вибору доцільних операцій для досягнення визначеної мети. Це вправи на заповнення пропусків одним із кількох запропонованих варіантів, на формування речень із запропонованих частин, на конструювання тексту із запропонованих речень, на вибір заголовка до прочитаного тексту кількох запропонованих, на добір відповідного синоніма/антоніма до певного слова, на вибір правильної відповіді з кількох запропонованих.

Третій тип передбачає виконання операцій/дій за аналогією. Ця робота організовується в такий спосіб, щоб її учні здійснювали усвідомлено, відповідно до сформованої орієнтовної основи діяльності як певного плану, у якому чітко простежується і зміст, і послідовність виконання операцій та дій. Головна їх мета – навчити школярів нор-

мативно використовувати певні мовні/мовленнєві форми: словосполучення, усталені мовленнєві зразки, форми слів/речень тощо.

До четвертого типу належать ті, що сприяють формуванню в учнів здатності класифікувати мовні одиниці чи мовленнєві явища за певними ознаками, навчають виділяти головне й другорядне, аналізувати об'єкти та явища, обґрунтовувати власні дії.

П'ятий тип – це власне комунікативні завдання, що супроводжуються певними стимулами, які зорієнтовують учнів у виборі об'єктів/явищ, мовних/мовленнєвих одиниць як засобів вираження, серії малюнків/фотографій тощо для здійснення спілкування. Орієнтовна основа діяльності, виражена такими засобами, може бути закладена у змісті вербального формулювання основного завдання, а також матеріалізована у схемах, таблицях, малюнках/фотографіях як засобах, які його супроводжують.

Завдання шостого типу сприяють усвідомленню школярами повного обсягу діяльності, що ними виконується. На будь-якому етапі вивчення мови учні мають чітко розуміти, для чого їм потрібна та чи інша дія, бачити перспективи результату своєї роботи, уміти реально її оцінювати, а також усвідомлювати її місце в системі власних комунікативних намірів, на які спрямована їхня діяльність. Комплекс таких навчальних дій акумулюється у творчих видах комунікативної діяльності: навчально-мовленнєвих ситуаціях, рольових іграх, проєктній роботі. Саме в них учні здатні продемонструвати рівень своїх мовленнєвих здібностей, порівняти їх із результатами роботи однокласників, оцінити власну діяльність. Отже, ефективність діялісно орієнтованого змісту навчання іноземних мов учнів 1–4 класів з порушеннями слуху різнобічно залежить від оптимально визначеної системи навчальних дій, спрямованих на оволодіння іншомовною комунікацією, і від раціонального структурування компонентів цієї системи впродовж курсу навчання в закладах початкової освіти для нечуючих дітей.

До найважливіших для вивчення іноземних мов психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху можна зарахувати питання їхнього інтелектуального розвитку, здібностей, мислення, мовлення, пам'яті та використання її можливостей, механізмів говоріння, пізнавальних інтересів, уваги, слухового сприймання, розвитку вольових якостей, переходу від ігрових форм роботи до навчальних, уміння організовувати та оцінювати власну діяльність тощо. Визначальною характеристикою компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов молодших школярів з порушеннями слуху є дидактично доцільний добір і раціональна методична організація навчальних матеріалів, які використовуються для формування іншомовної комунікативної компетентності та сприяють створенню умов для розкриття й розвитку їхніх індивідуальних потенційних можливостей. Компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов у 1–4 класах повинно забезпечувати нечуючим учням із різним рівнем готовності до оволодіння предметом, різними розумовими здібностями, станом слуху та слухопротезування, різним ставленням до отримання освіти тощо можливість самостійно вибудовувати власну траєкторію навчання від-

повідно до своїх психологічних особливостей і потреб. Цьому мають сприяти чинники, що узгоджуються з іншомовними комунікативними потребами молодших школярів з порушеннями слуху:

- наявність у змісті навчання засобів організації елементарної продуктивної діяльності учнів: дослідницької, творчої, такої, що забезпечує їхню участь у діалозі, надає змогу зіставляти різні точки зору й підходи; сприяє формуванню оцінної позиції щодо навчального матеріалу; дозволяє осмислювати прочитане/почуте/побачене;
- проектування різних видів самостійної пошукової діяльності: системи пізнавальних завдань; методів самостійного ознайомлення з новим матеріалом з опорою на допоміжні засоби і без них; використання елементарних дослідницьких завдань (проектної роботи); використання методу аналогії тощо;
- посилення мотиваційної функції навчання: уникнення нецікавого викладу матеріалу, його динамічність; заохочення і стимулювання співпраці вчителя з учнями, створення ситуації успіху;
- наявність завдань на вибір, індивідуального матеріалу; дидактично доцільно дібраного навчального матеріалу тощо;
- реалізація процесуального компонента змісту навчання: наявність завдань, які навчають учнів ставити запитання й усвідомлювати мету діяльності, прогнозувати, здійснювати самоконтроль і самокорекцію, оцінювати якість виконаної роботи;
- наявність завдань, які сприяють усвідомлюванню учнями об'єктів спілкування, демонстрації власних оцінних суджень, дають змогу розуміти як лінгвістичну, так і тематичну інформацію, що пред'являється, а також розвивають здібності й особистісні цінності, допомагають самостійно орієнтуватися в ситуаціях спілкування. Перераховані положення мають узгоджуватися з віковими та психофізичними можливостями учнів з порушеннями слуху кожного класу й застосовуватися відповідно до набутого ними навчального досвіду.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Інноваційні технології навчання в початковій школі / Авторі-упорядники: В.П. Телячук, О.В. Лесіна. – Х. : Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. – 240 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти».
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Освіта України. – 2004. № 5.
4. Особистісно орієнтований підхід в початковій основі / упоряд. О. Кондратюк. – К.: Шк. світ, 2008. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
5. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О. Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К.: Богданова А. М., 2009. – 226 с.

6. Гарєєва В.В. Розвиток компетентності «Вміння вчитися» як засобу соціалізації учнів та модернізації навчально-виховного процесу на уроках англійської мови // Англійська мова та література. – 2008. – № 22–23.

7. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування// Компетентнісний підхід в освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека освітньої політики/ Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С. 47–52.

8. Гевал М. Д. Загальні принципи використання комп'ютера на уроках різних типів // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2000. – № 3. – С. 34–34.

9. Забродська Л. М., Онопрієнко О.В. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя: Науково-методичний посібник – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 208 с.

10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.

2.2. Формування англомовної лексичної компетентності у дітей із порушеннями слуху

Для вивчення мови вільна допитливість набагато важливіша за грізну обізнаність.

Аврелій Августин

У сучасних умовах іноземна мова розглядається як засіб спілкування і залучення до культури іншого народу. Це поступово стає домінуючою стратегією викладання іноземної мови в початковій школі. Особлива увага приділяється навчанню іноземної мови школярів у початкових класах, бо в дитинстві схильність до вивчення мов набагато більша. Останнім часом у педагогіці, як і в багатьох інших галузях науки, відбувається перебудова практики та методів роботи в школі, а головною є проблема підтримки інтересу учня до навчання взагалі та іноземної мови зокрема.

Лексична компетенція є невід'ємною складовою англомовної комунікативної компетентності, метою якої є формування здатності успішно вирішувати завдання взаєморозуміння і взаємодії з носіями мови, яка вивчається, відповідно до норм і культурних традицій в умовах прямого та опосередкованого контактів. Відповідно процес вивчення іноземної мови учнями має бути спрямований, зокрема, на безперервне накопичення і розширення словникового запасу.

Орієнтуючись на рівні володіння мовою згідно із «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», розуміємо, що навчання лексики і формування лексичної компетенції має бути логічною і важливою складовою процесу формування іншомовної комунікативної компетентності учнів.

Іншомовна лексична компетенція включає три головних компоненти: лексичні навички, знання і загальну мовну усвідомленість або здатність їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності. Набуті та сформовані раніше лексичні навички, знання та загальна мовна усвідомленість утворюють базу для формування іншомовної лексичної компетенції. Основною метою формування лексичної компетенції учнів є формування продуктивних та рецептивних лексичних навиків. Успішність засвоєння цих навиків залежить від:

- психофізичних можливостей кожної дитини;
- наявності в учня умінь спостерігати, порівнювати та аналізувати мовні явища; здогадуватися з контексту про значення слова тощо.

Формування англомовної лексичної компетенції в роботі з дітьми з порушеннями слуху відбувається у три етапи:

- 1) етап ознайомлення (презентації мовного матеріалу);
- 2) етап тренування (закріплення мовного матеріалу);
- 3) етап практики в спілкуванні (розвиток навичок та вмій використовувати лексику в різних видах мовленнєвої діяльності).

Контроль рівня сформованості лексичної компетенції може здійснюватись у прихованій формі (під час виконання умовно комунікативних і комунікативних вправ) і відкрито: через усні та письмові контрольні вправи.

Основними для формування англомовної лексичної компетенції стали такі методичні положення:

- ✓ формування лексичних навичок та вмінь учнів у системі роботи над основними видами мовленнєвої діяльності базується на знаннях про слово, лексичні одиниці, їх стилістичні функції, на первинних лексичних навичках і вміннях;
- ✓ у роботі над формуванням іншомовної лексичної компетенції усебічно враховується взаємозв'язок мови і мовлення, мовлення та мислення;
- ✓ формування іншомовної лексичної компетенції учнів відбувається з урахуванням усіх когнітивних процесів людської ментальності;
- ✓ формування іншомовної лексичної компетенції учнів базується на врахуванні рівнів засвоєння лексики іноземної мови;
- ✓ для ефективного формування лексичної компетенції учнів існує необхідність багаторазового повторення та відтворення нових лексичних одиниць у мовленні.

Підсистема вправ для оволодіння лексичною компетентністю учнями у процесі навчання іноземної мови передбачає:

- групи вправ для ознайомлення з новими лексичними одиницями: подання і семантизації лексичного матеріалу, створення звукового, графічного і семантичного образів лексичних одиниць, організації самоконтролю та рефлексії, перевірки і повторення нових лексичних одиниць;
- автоматизації дій учнів з новими лексичними одиницями на рівні словоформи, вільного словосполучення, фрази/речення, понадфразової єдності (діалогічної та монологічної);
- активізації дій учнів з новими лексичними одиницями в комунікативних ситуаціях.

У статті О. А. Дробот «Формування англомовної лексичної компетентності у дітей із порушеннями слуху» розглянуто сучасне означення поняття «лексична компетентність», окреслено зміст і особливості поетапного формування лексичної компетентності шляхом послідовного проходження від етапу семантизації через етап автоматизації вживання лексичної одиниці до етапу її активного використання в мовленні, обґрунтовано потребу у зміні змісту підготовки вчителів англійської мови під час навчання в закладах вищої освіти. Автор статті вказує на те, що здобуття фахової освіти має включати додаткову мовно-методичну підготовку, що спрямовано на формування навичок дактилювання, мануорального артикулювання, калькованого жестового мовлення, української жестомовної комунікативної компетентності. Доведено

доцільність застосування принципу частотності вживання для відбору англомовного лексичного мінімуму, що становить 3000 слів, які забезпечують розуміння понад 80 % неспеціальних англомовних повідомлень. Водночас послідовність відбору слів із цього лексичного мінімуму за роками вивчення має також ґрунтуватися на застосуванні принципу частотності в межах 3000 слів цього мінімуму.

У публікації розкрито специфіку труднощів, що виникають під час навчання дітей із порушеннями слуху на всіх етапах формування лексичної компетентності. Констатовано, що труднощі переважно пов'язані з етапом ознайомлення дитини з порушеннями слуху зі значенням англомовної лексичної одиниці, що зумовлено: недостатнім рівнем володіння нею як українською словесною мовою, так і українською жестовою мовою; несформованою здатністю зрозуміти значення слова за контекстом; обмеженням застосування наочності для вираження всіх можливих значень слова. Констатовано, що відсутність подолання труднощів етапу семантизації лексичної одиниці і перехід до етапу автоматизації вживання її форм унеможливають подальше формування здатності учня до активного вживання англомовного слова в мовленні.

Метою навчання англійської мови учнів з порушеннями слуху є розвиток елементарних навичок усного мовлення (комунікативності), розуміння змісту англомовної лексики, опанування простих англомовних навичок, розвиток у дитини пізнавального інтересу, розуміння логічної послідовності у складанні діалогічного та монологічного висловлювань англійською мовою.

У вивченні іноземної мови виникає низка специфічних труднощів. Так, спостерігаються труднощі засвоєння другої мови, оскільки в учнів початкових класів ще відсутні дійсні та актуальні мотиви оволодіння другою мовою. Оволодіння іноземною мовою залишається недостатньо вмотивованим видом пізнавальної діяльності. Цілі, які ставлять перед дитиною дорослі, для неї занадто абстрактні, тому весь навчальний процес вимушено будується як задоволення пізнавальних, ігрових, особистісних, психофізіологічних потреб і можливостей дитини.

«Для широких верств населення існує численна низка варіантів оволодіння англійською мовою, від навчання в закладах освіти різного рівня до короткострокових курсів. Водночас окремі категорії учнів можуть оволодіти цією мовою лише в межах спеціальних закладів освіти, освітнє середовище яких ураховує обмеження й індивідуальні можливості таких учнів. Ідеться про навчання англійської мови дітей з особливими потребами. Кожна з категорій таких дітей потребує окремої лінгводидактичної стратегії, що враховує своєрідність впливу певного порушення на процес опанування дитиною мови та мовлення. Так, труднощі, які виникають під час навчання цієї мови дітей із тяжкими порушеннями мовлення, не є тотожними до тих, що виникають у процесі навчання дітей із порушеннями зору. Нині однією з найменш вивчених категорій у цьому плані залишається пошук шляхів навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху. Невирішеність цієї проблеми здебільшого зумовлена тим фактом, що іноземна мова таким дітям тривалий час викладалась лише у формі факультативних занять, лише із 2014 р. вона стала обов'язковим предметом інваріантного циклу. Спеціальні школи здебільшо-

го віддають перевагу вивченню саме англійської мови як іноземної. Однією із причин цього є ширші можливості в адміністрації закладів щодо пошуку вчителів саме цієї мови. Проте вчителі англійської мови, які володіють лише загальною методикою викладання цієї мови, є недостатньо підготовленими ані методично, ані мовно для навчання учнів із порушеннями слуху. Насамперед вони не володіють методикою бімодально-білінгвального навчання й українською жестовою мовою як однією з мов навчання дітей вказаної категорії. Важливим компонентом у навчанні англійської мови є формування в учня лексичної компетентності, яка є основою для розвитку не лише всіх видів мовленнєвої діяльності, а й освоєння граматики цієї мови». (О. А. Дробот)

Процес навчання іноземних мов передбачає використання значної кількості найрізноманітніших вправ і завдань. Щоб адекватно їх застосовувати, потрібно мати науково обґрунтовану типологію як класифікацію за їх суттєвими ознаками. Йдеться про визначення типів та видів вправ і завдань. Теорія навчання іноземних мов пропонує кілька напрямів розв'язання цієї проблеми. Передумовами слугують різні погляди щодо базових лінгводидактичних підходів до створення типології. Одні автори за її модель беруть дихотомію «мова – мовлення», інші – «первинні вміння – навички – мовленнєві вміння», треті – цілеспрямовану й не спрямовану активізацію мовного матеріалу. Розглядаючи вправи та завдання основними засобами, що ілюструють особливість навчальної діяльності, яку учень виконує, відчуваємо потребу у визначенні вимог до їхнього змісту та функцій у процесі компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі. Окреслимо їхні типові дидактичні та методичні характеристики під кутом зору сучасних підходів до навчання іншомовного спілкування та вікових потенційних можливостей учнів 1–4 класів. Отже, вони повинні:

- відповідати завданням, які визначаються метою навчання іноземної мови в початковій школі – оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування в межах сфер, тем та обсягу мовного матеріалу, окреслених навчальною програмою;
- урахувати вікові психологічні особливості та потенційні можливості учнів 1–4 класів, їхній навчальний досвід (достатній рівень готовності для успішного виконання вправи/завдання) та інтереси;
- сприяти збалансованому засвоєнню учнями іншомовних комунікативних дій, які забезпечують оволодіння чотирма видами мовленнєвої діяльності (говорінням, аудіюванням, читанням, письмом);
- сприяти ефективному формуванню іншомовних навичок і вмінь як основних механізмів спілкування;
- урахувати досвід учнів, набутий у вивченні рідної мови та інших предметів (міжпредметні зв'язки);
- урахувати особливості матеріалу, що вивчається: його складність і трудність засвоєння, у зв'язку із чим передбачати здійснення диференційованого підходу до визначення якісного й кількісного складу вправ і завдань;
- бути організованими відповідно до принципу наступності, який передбачає, що кожна вправа базується на попередній і є складнішою від неї; вона повинна не бути автономною, а пов'язаною

- з попередньою та наступною діяльністю, для успішного виконання якої учні мають володіти відповідними навичками та усвідомлювати дії, що виконують;
- забезпечувати чіткість у формулюванні завдання (інструкції): не допускати виникнення подвійних асоціацій щодо його (її) розуміння, орієнтувати учнів у способах виконання діяльності, сприяти раціональному добору для цього доступних і дидактично доцільних засобів вираження (як відомо, для учнів початкової школи, особливо в 1 і 2 класах, пріоритетними є операції та дії, що виконують за зразком як орієнтовною основою діяльності);
 - умотивовувати діяльність учнів, викликаючи інтерес до навчання;
 - сприяти розвитку креативних здібностей учнів, спонукати до рефлексії з метою оцінювання власних навчальних досягнень і шукати способи їх удосконалення;
 - забезпечувати учнів стимулами й опорами: а) вербальними (ключові слова, план, зразки/моделі автентичного мовлення); б) невербальними (різноманітні ілюстративні матеріали) – і передбачати поступове зняття опор, ураховуючи рівень навченості школярів та їхній досвід;
 - своїм змістом забезпечувати можливість організації навчання іншомовного спілкування у формі діалогу культур, для цього сприяти взаємопов'язаному навчанню іноземної мови і культури;
 - бути комунікативно спрямованими, орієнтувати учнів на характер діяльності, що формується, і сприяти використанню її в мовленнєвій взаємодії, задовольняючи комунікативні потреби школярів у межах тем, які вивчаються, а також забезпечувати оптимальну комунікативну доцільність мовних і мовленнєвих засобів, дібраних до змісту вправи/завдання;
 - забезпечувати учням можливість усвідомлено оволодівати способами навчальної діяльності, вчитися самостійно виконувати навчальні дії, що сприяють оволодінню іншомовною комунікативною діяльністю;
 - сприяти формуванню ключових компетентностей та іншомовної комунікативної компетентності та її складників відповідно до вікових і навчальних можливостей молодших школярів, зокрема вміння вчитися, набувати досвіду самостійно вдосконалювати свій рівень навченості згідно з майбутніми потребами;
 - забезпечувати зворотний зв'язок з метою корекції дій, що виконуються, або надання необхідних рекомендацій, якщо того потребують навчальні обставини.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Дробот О., Замша А. Стратегії навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху в умовах бімодально-білінгвального підходу. *Особлива дитина* : навчання і виховання. 2019. № 2. С. 21–27.

2. Дробот О., Замша А., Федоренко О. Бімодально-білінгвальний підхід до організації навчання глухих та слабкочуючих. *Особлива дитина* : навчання і виховання. 2017. № 4 (84). С. 37–46.

Розділ 3.

СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УМОВАХ БІМОДАЛЬНО-БІЛІНГВАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Єдиний спосіб піднятися на вершину сходів – долати сходинку за сходинкою, по одній за раз. І в процесі цього підйому ви раптово виявите у себе всі якості, навички та вміння, потрібні для досягнення успіху, яких ви начебто ніколи не мали.

Маргарет Тетчер

Мова – це найважливіший засіб для людського спілкування, без якого неможливий розвиток та існування суспільства. Розширення та поглиблення міжнародних зв'язків між країнами, інтеграція всіх сфер життя робить іноземні мови затребуваними в практичній та реальній діяльності людини. Це стає рухомим фактором економічного, політичного, науково-технічного прогресу людства та суттєво піднімає статус «іноземної мови», зокрема як предмета навчальної дисципліни, і є також прямою мотивацією до навчання. У сучасній системі освіти посилення інтересу до вивчення англійської мови обумовлено євроінтеграційними процесами, а також глобалізацією всіх сфер життя. Вивчення англійської мови має велике значення для кожної дитини, зокрема для дитини з особливими потребами.

Головна мета навчання англійської мови для учнів з порушеннями слуху полягає у формуванні комунікативної компетенції учнів, основою якої є комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань та навичок. Розвиток комунікативної компетенції залежить від соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які сприяють соціалізації особистості в новому для неї суспільстві.

О. Дробот та А. Замша [1] вказують на те, що теоретичне та методичне розроблення проблеми навчання англійської мови як іноземної учнів із порушеннями слуху нині набуває надзвичайної гостроти через існування протиріччя. З одного боку, англійська мова – одна з найпоширеніших мов міжнаціонального спілкування, й опанування нею істотно розширює можливості людини з отримання інформації та обміну нею, відпочинку і насамперед працевлаштування в умовах глобалізації. А з іншого боку, англійська мова – словесна мова, опанування якою в учнів із порушеннями слуху викликає значні труднощі, що досі залишаються нерозв'язаними в сурдопедагогічній науці та практиці.

Вивчення англійської мови напівглухими учнями у вітчизняних закладах освіти практикувалось із 2004 року, тобто нині в нашій сурдопедагогіці накопичено певні знання та досвід з вирішення проблем викладання цієї мови дітям зі зниженим слухом. Однак для їхнього

навчання переважно застосовувалась класична методика викладання англійської мови, що розроблена для учнів зі збереженим слухом, яка є орієнтованою на орально-ауральну модальність. Через це така методика не може екстраполюватися на навчання англійської мови глухих учнів [2], навчання яких англійської мови почалося з 2014/2015 навчального року. До 2018 року учні з порушеннями слуху починали вивчати «Іноземну мову» лише з 5 класу, а після прийняття в 2018 році нового Державного стандарту початкової освіти вивчення цього предмета передбачено вже з 2 класу. Тож проблема розроблення лінгводидактичних засад навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху різних вікових груп є достатньо молодою для сурдопедагогічної науки і досі залишається невирішеною. Формування та розвиток видів мовленнєвої діяльності залежить від рівня психологічного розвитку дитини, а саме від рівня розвитку сприймання, уваги, пам'яті, контролю, усного мовлення, уявлень, мислення. Школярі з вадами слуху належать до категорії дітей зі своєрідним розвитком окремих компонентів мовленнєвої діяльності, що обумовлює необхідність розробки відповідної програми навчання для таких дітей. Своєрідність програми полягає в адаптації навчальної інформації (за рахунок створення специфічних умов її засвоєння) до корекційно-розвивальної складової, що містить мовленнєвий, пізнавальний, емоційно-вольовий та особистісний компоненти.

Метою навчання англійської мови є досягнення учнями рівня комунікативної компетенції, що дозволяє розуміти написане (читання), писати, а також, за можливостями дитини, розуміти усне мовлення та говорити.

Мета навчання потребує вирішення таких завдань:

- визначення зі стратегією навчання учнів;
- формування первинного лексичного запасу дитини;
- розвиток уміння здійснювати комунікацію в різних сферах спілкування;
- інтеграція мовленнєвої, пізнавальної, рухової діяльності.

Поглиблює гостроту питання неможливість вирішення вказаної проблеми виключно вчителями-практиками. Позаяк більшість учителів англійської мови спеціальних шкіл для дітей із порушеннями слуху мають фахову підготовку з методики викладання англійської мови, орієнтованої на учнів зі збереженим слухом, і не мають необхідної спеціальної (сурдопедагогічної) підготовки щодо навчання дітей з порушеннями слуху. Саме зважаючи на цей дефіцит методичної підготовленості, учителі-практики не можуть самостійно вирішити проблеми навчання англійської мови дітей зазначеної категорії.

Водночас не варто забувати про специфіку спеціального навчання дітей із порушеннями слуху, що полягає в його своєрідній організації, пов'язаній з оволодінням словесною мовою, причому – українською словесною мовою. Це вирішується шляхом значного збільшення (порівняно з чуучими) обсягу годин, відведених на вивчення предмета «Українська мова», та реалізується в межах корекційно-розвиткової роботи, яка передбачає розвиток слухо-зорового сприймання усного мовлення та формування правильної вимови при усному мовленні

української словесної мови. Втім, навіть така організація навчання, як свідчить практика, не забезпечує достатнього рівня оволодіння дітьми з порушеннями слуху українською словесною мовою [1]. На цьому тлі засвоєння англійської як іноземної відбувається не лише з меншим обсягом годин, відведених на вивчення, а й без змін у змісті корекційно-розвиткової роботи. Усе це загалом окреслює актуальність вирішення методологічних та методичних аспектів проблеми навчання англійської мови дітей із порушеннями слуху [4].

Теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми дає підстави для виокремлення трьох ключових стратегій навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху:

- орально-ауральна стратегія;
- парціально-лінгвальна стратегія;
- полілінгвальна стратегія.

Орально-ауральна стратегія навчання учнів із порушеннями слуху англійської як іноземної домінує в закладах освіти з монолінгвальним підходом до навчання. Зміст цієї стратегії полягає в тому, що засобом навчання, а відтак і вивчення англійської мови, є національна словесна мова. Така стратегія навчання англійської застосовується в низці країн Східної Європи та Азії. Так, в Угорщині учні з порушеннями слуху отримали можливість вивчати іноземну мову в 1990-х рр., однак цей предмет і досі належить до вибіркового навчальних дисциплін (B. Gulati та ін.) [7]. У Польщі лише в 2001 році Міністерство освіти визначило, що глухі та напівглухі учні повинні мати можливість вивчати іноземні мови. Нині всі польські учні, зокрема й глухі, вивчають іноземну з 1 класу. Водночас у Польщі запроваджено аналог зовнішнього незалежного оцінювання, яке складають випускники всіх шкіл, і глухі мають змогу обрати одну з двох форм складання англійської як іноземної: перша – така сама форма, як і для чуючих випускників, але без блоків «говоріння» та «аудіювання»; друга – спеціальний іспит, форма якого адаптована для глухих та напівглухих учнів [5].

За цієї стратегії, прогрес в опануванні англійською мовою безпосередньо залежить від засвоєння учнем з порушеннями слуху національної словесної мови, що у свою чергу обумовлюється низкою факторів – ступенем порушення слуху, часом його виявлення, засобом слухопротезування, часом початку спеціального навчання та корекційно-розвиткової роботи з дитиною тощо. За цих умов діти зі зниженим слухом є в значно більш «виграшному» становищі порівняно з глухими. Таким чином, опанування учнями із порушеннями слуху англійської мови за цієї стратегії залежить від низки факторів, які не залежать від учителя цієї мови.

Парціально-лінгвальна та полілінгвальна стратегії ґрунтуються на принципах бімодально-білінгвального підходу. Відповідно до нього як засоби навчання використовуються дві мови різної модальності – національна жестова мова та національна словесна мова. Перша з цих мов належить до жестово-візуальної модальності, а друга – до орально-ауральної. Низка експериментальних досліджень довела, що під час навчання іноземної мови вагому роль відіграє сформована жестомовна комунікативна компетентність (M. Silverio Hernbndez та ін.) [9].

За відсутності чи недостатнього рівня опанування національної словесної мови саме володіння національною жестовою мовою забезпечує розвиток здатності до знакової репрезентації, що є важливим етапом опанування мови, причому як національної словесної, так й іноземної словесної мови.

Парціально-лінгвальну стратегію розробили низка дослідників з різних країн (I. Ahlgen, B. Bergman, S. N. Davies, R. Sorenson та ін.), і застосовується вона в спеціальних школах Данії, Канади, США, Швеції, Фінляндії та ін. Стратегія ґрунтується на вивченні лише окремих різновидів мовлення словесної мови (навичок письма та читання), опанування яких у дітей із порушеннями слуху не викликає труднощів через відсутність сенсорних бар'єрів. Як засіб безпосередньої комунікації в класі використовується національна жестова мова, яка застосовується як засіб навчання іноземної мови. Прихильники цієї стратегії, усвідомлюючи, що опанування будь-якої мови передбачає її використання як засобу міжособистісної комунікації, досить активно застосовують у навчанні інформаційно-комунікаційні технології, чати, електронні повідомлення і т. ін. для відпрацювання навичок спілкування в реальних ситуаціях взаємодії.

Дробот О., Замша А. зауважують, що в цих умовах при навчанні глухих дітей увага вчителів іноземної мови взагалі не приділяється формуванню вимови та розвитку здатності сприймати на слух звернене усне мовлення. При навчанні напівглухих дітей цим аспектам володіння мовою помітно менше приділяється уваги порівняно з тим обсягом, що визначається за попередньо описаною стратегією [4].

Оригінальна полілінгвальна стратегія навчання учнів із порушеннями слуху англійської мови як іноземної запропонована дослідниками в Норвегії (P. Pritchard та ін.). Після прийняття нової національної освітньої програми в 1997 році до навчальних планів спеціальних шкіл було включено такі предмети, як: «Англійська словесна мова для глухих учнів», «Норвезька словесна мова для глухих учнів», «Британська жестова мова» [6]. У цьому контексті доречно зауважити, що використання поняття «глухий» передусім вказує не на статус слуху, тобто факт його тотального ураження, а на ідентифікацію глухих дітей із представниками лінгвокультурної меншини, однією з основоположних ознак якої є володіння норвезькою жестовою мовою.

Варто визнати, що назви навчальних предметів є непересічними, оскільки традиційно навчальні предмети з вивчення словесних мов називаються лише за їх різновидом: «Англійська мова», «Українська мова» тощо. Вказівка в назві на те, що цей предмет вивчають саме глухі учні, підкреслює їхню специфіку, що виявляється при опануванні словесними мовами, а відтак передбачає й особливу методику їхнього навчання словесних мов. P. Pritchard зазначає, що основна проблема, що потребує вирішення в цьому контексті, – це забезпечення доступності різних форм мовлення для кожного учня з порушеннями слуху (безвідносно до ступеня порушення слуху) в тій модальності й у той спосіб, який відповідає можливостям і потребам дитини [4].

К. Krakowiak розглядала особливі освітні потреби учнів із порушеннями слуху в контексті їхніх «мовних порушень» [8]. Саме «мовних», а не «мовленневих», щоб застерегти дослідників і педагогів від застосування методик навчання, які розроблені для вирішення проблем опанування різних аспектів мовлення у дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Тому навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху потребує своєрідних стратегій навчання як національної, так і іноземної словесних мов. Сутність вказаної стратегії опанування англійської мови полягає у двоетапному навчанні. На початковому етапі (1–4 класи) учні з порушеннями слуху вивчають предмет «Британська жестова мова» як іноземну мову. На цьому етапі основна увага вчителів зосереджується на формуванні в учнів розуміння лексико-граматичних відмінностей норвезької та британської жестових мов. Таке контрастування двох жестових мов, що за своєю модальністю є доступними для дитини з порушеннями слуху, забезпечує виокремлення нею спільних особливостей, що характерні для цих мов та всіх інших (система позначень для вираження назви, ознаки, дії та взаємозв'язку між об'єктами). Відтак у дітей формуються металінгвістичні знання, які стають своєрідним базисом до освоєння дітьми інших мов, зокрема й словесних. Другий етап – власне вивчення англійської словесної мови – починається з 5 класу. При цьому володіння британським жестовим мовленням розглядається за програмою навчання англійської мови як володіння «говорінням» англійською словесною мовою [5]. Тобто норвезькі сурдопедагоги у процесі навчання учнів із порушеннями слуху англійської мови прагнуть сформуванню їхню комунікативну компетентність за змістом таку ж, яка притаманна глухим британцям.

Важливим аспектом цієї стратегії є її психологічний вплив на формування мовної особистості у глухого дитини. Початок опанування іноземної мови саме з жестової мови позитивно впливає на самосприйняття дитиною себе як учня, формує позитивну мотивацію до вивчення мов, що зі свого боку забезпечує здатність толерантно ставитися до труднощів, які виникають при вивченні словесних мов загалом й іноземних зокрема.

Означене свідчить, що нині в сурдопедагогічній науці та практиці функціонує декілька різних стратегій навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху. Кожна країна, визначаючи наріжні камені реформування системи освіти для дітей із порушеннями слуху, має визначитися з пріоритетами зокрема й у цьому питанні. Позаяк вибір певної стратегії передбачає вирішення питань, які не вичерпуються лише процесом безпосереднього навчання англійської мови на уроці чи виконання дітьми домашніх завдань, а зачіпає досить широкий спектр питань – домінуюча мова навчання, передумови початку вивчення англійської мови, рівень опанування мови, зміст корекційно-розвиткової роботи тощо.

Диференційований та індивідуальний підходи є обов'язковими у навчанні англійської мови дітей з вадами слуху. Це дозволить врахувати психофізичні особливості учнів, їхні особливі освітні потреби,

створюватиме умови для досягнення ними мінімального успіху з перших кроків навчання, що є потужним мотивувальним засобом для вивчення англійської мови. На уроках доцільно створювати мікромовне середовище, яке стимулюватиме іншомовну діяльність учнів; зацікавлюватиме дітей, розвиватиме позитивні емоції, звертатиме увагу на їх прогрес у навчальній діяльності.

Цитування: Дробот О., Замша А. Стратегії навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху в умовах бімодально-білінгвального підходу. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2019. № 2. С. 7–13. DOI 10.33189/ectu.v2i91.20. Режим доступу: http://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/20/16

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Адамюк Н.Б., Дробот О.А., Замша А.В., Федоренко О.Ф. До проблеми розроблення вітчизняної концепції бімодально-білінгвального підходу до навчання глухих і напівглухих осіб. // *Інноваційна педагогіка*. — 2018. — Вип.7. Т. 1. — С. 125–129.

2. Дробот О., Замша А., Федоренко О. Бімодально-білінгвальний підхід до організації навчання глухих та слабкочуючих. // *Особлива дитина: навчання і виховання*. — 2017. — № 4 (84). — С. 37–46.

3. Замша А., Федоренко О. Педагогічні аспекти навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху. *Особлива дитина: навчання і виховання*. — 2016. — № 3. — С. 53–61.

4. Цитування: Дробот О., Замша А. Стратегії навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху в умовах бімодально-білінгвального підходу // *Особлива дитина: навчання і виховання*. — 2019. — № 2. — С. 7–13. DOI 10.33189/ectu.v2i91.20. Режим доступу: http://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/20/16

5. Domagała-Zyśk E. (Ed.) *English as a foreign language for deaf and hard of hearing persons in Europe*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013.

6. Domagała-Zyśk E. Beliefs about learning English as a foreign language – experience of deaf and hard-of-hearing Polish adolescents. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna*. 2015. Т. 90. P.16–29.

7. Gulati B. International experience of teaching deaf and hard of hearing students at university level – a short review. *Student Niepełnosprawny. Szkice i Rozprawy*. 2015. Nr. 15(8). P. 151–156.

8. Krakowiak K. *Dar języka*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2012.

9. Silverio Hernández M. *Learning of a Second Language in Children with Hearing Impairment. Research Report*. 2017. Soria: Universidad de Valladolid.

3.1. Роль дидактичних ігор у навчанні та вихованні учнів з порушеннями слуху в умовах НУШ

Сенс життя полягає в нескінченному завоюванні невідомого, у вічному зусиллі пізнати більше.

Еміль Золя

Інтенсифікація навчального процесу вимагає пошуку та використання нових форм, методів та технологій викладання й навчання, засобів підтримки в учнів інтересу до матеріалу та активізації їхньої пізнавальної діяльності.

Зміст викладання англійської мови як системи знань, умінь та навичок має сприяти розвитку мовних компетенцій учнів, формуванню світогляду, моралі та поведінки, готуючи до життя в багатокультурному суспільстві.

Вважаємо, що однією з актуальних проблем сучасної методики викладання англійської мови учням з порушеннями слуху є організація навчання дітей різних вікових груп за допомогою ігрових форм. Нижче відображено різні види ігрових форм роботи, які широко використовуються на уроках іноземної мови.

Гра, як відомо, є провідною формою діяльності дитини в молодшому шкільному віці, а застосування ігрових форм роботи найбільш ефективно в початкових класах. Ігрові форми роботи відповідають сучасним вимогам до змісту процесу навчання, як-от:

- доступність;
- наочність;
- зміст матеріалу;
- створення мотивації через організацію навчального матеріалу;
- створення іншомовної комунікативної атмосфери на уроці;
- створення умов для самостійної творчої роботи.

Багато видатних педагогів, а саме Н. П. Анікеєва, П. П. Блонський, А. С. Макаренко, С. Ф. Русова, М. Г. Яновська та інші, справедливо наголошували на ефективності використання ігор у процесі навчання.

Зазвичай збагачений ігровими моментами навчально-виховний процес активізує пізнавальні можливості вихованців: гра захоплює, викликає бажання взяти участь у ній і одночасно знімає психологічну напругу, що більшою чи меншою мірою супроводжує будь-яке навчальне навантаження. Гра завжди передбачає прийняття рішень — що сказати, як відповісти, як виграти? Бажання вирішити ці питання загострюють розумову діяльність, пробуджують інтерес та активність дітей.

У цьому підрозділі висвітлено технологію використання ігрових форм роботи на уроках англійської мови учнів з порушеннями слуху в умовах НУШ з метою формування комунікативної компетенції школярів, подано методичні та практичні матеріали щодо організації та проведення дидактичних ігор.

Загальновідомо, що при організації дидактичної гри слід дотримуватися певних педагогічних технологій.

Педагогічні технології дидактичної гри у навчанні іноземної мови школярів

Проводячи будь-яку гру, варто чітко дотримуватися таких вимог:

- врахування мети гри (які вміння розвиває);
- організація (місце, час, склад учасників);
- врахування психолого-вікових особливостей дітей та їхніх інтересів;
- забезпечення необхідними матеріалами для гри; можливі варіації.

Гра – явище багатофункціональне. У процесі вивчення іноземної мови гра виконує такі функції:

Дидактична гра в початкових класах має безсумнівну цінність. Адже під час неї:

- розвивається комунікативна компетенція;
- краще засвоюється навчальний матеріал;
- відбувається соціальний розвиток особистості;
- реалізуються основні групи взаємопов'язаних цілей: освітньої, розвивальної, виховної, корекційної;
- розвивається вміння орієнтуватися в реальних життєвих ситуаціях;
- розвивається увага, пам'ять, увага, мислення.

Елементи творчості властиві майже будь-якому виду праці, вони мають величезне значення в навчанні, грі, тобто не лише мистецтво може розвинути творчий потенціал дитини, а будь-яка діяльність, якщо в неї внести творчий елемент. Кожен шкільний предмет має великий виховний та науковий потенціал (Бібік, 2018:160).

LEGO-технологія цікава тим, що об'єднує в собі елементи гри та експериментування, вона формує вміння розв'язувати проблемні завдання, ставити мету, міркувати про подальшу роботу, розробляти план дій. Актуальність використання конструктора в процесі вивчення англійської мови проявляється у розвитку творчого мислення учнів. Кожен педагог може знайти в ній щось корисне для себе.

Завдяки проведенню уроків з великою кількістю наочності, LEGO-конструктором у дітей формуються уявлення про сенсорні еталони,

технічні навички конструктивної діяльності, навички орієнтації у просторі та на площині.

На різних етапах уроку вважаю доцільним використання дидактичних ігор: для вивчення нового матеріалу, контролю знань, розвитку навиків говоріння. Так, у своїй роботі послуговуюся такими видами дидактичних ігор:

1) ІГРИ НА ЗАСВОЄННЯ ЛІТЕР АЛФАВІТУ

Гра «Alphabet-1»

Мета: повторити літери алфавіту.

Хід гри: клас ділиться на дві команди. Члени кожної команди стають один за одним обличчям до дошки, яку поділено на дві частини. Перша команда виконує завдання: записати літери в алфавітному порядку від *A* до *M*, продактилювати їх, друга – від *N* до *Z*. Кожен учень пише по одній літері, дактилює її, а потім стає в кінець ланцюжка.

Гра «Alphabet-2»

Мета: перевірити знання літер алфавіту.

Хід гри: учитель пропонує одному з учнів назвати будь-яку літеру англійського алфавіту. Учень, який сидить поруч, повинен швидко назвати наступну літеру в алфавітному порядку.

Гра «Назви перші літери цих слів»

Мета: перевірити знання літер та слів.

Хід гри: учитель готує картки з літерами й лексичні малюнки. Він роздає учням картки з тими літерами, з яких починаються слова, що означають предмети, зображені на картках. Потім учитель демонструє малюнки один за одним, а учні повинні підняти картку з відповідною літерою і назвати предмет англійською мовою. Проходячи між учнями, учитель вибирає правильні відповіді та забирає картки. Виграє той, хто перший залишиться без карток.

Гра «Хто перший?»

Мета: перевірити знання літер алфавіту.

Хід гри: учитель викликає до дошки по одному учневі (почергово з кожної команди). Вони повинні скласти й написати на дошці по два слова, що починаються з однієї літери (наприклад, з *B*). Учні дактилюють слова. За кожне правильне слово команда одержує бал. Вислухавши відповіді учнів, учитель підбиває підсумки гри.

Гра «Встав пропущену літеру»

Мета: повторити літери та звуки.

Хід гри: на дошці написано слова, у кожному з яких пропущена одна літера, наприклад: c..t, h..n, p..g. Учитель дактилює літеру

(наприклад,) і пропонує учням вставити відповідну літеру в слово,

де вона пропущена, і продактилювати його.   (pig)

P I G

Гра «Назви своє ім'я»

Мета: вчити учнів писати й дактилювати своє ім'я.

Хід гри: учні отримують картки, на яких написано їхні імена англійською мовою. Гра відбувається у формі діалогу між учителем та учнем.

В: What is your name?

У: My name is Max.

В: Tell your name, please.

У: M-a-x.

(Після закінчення гри кожен учень дактилює і прописує своє ім'я в робочому зошиті.)

2) ЛЕКСИЧНІ ІГРИ

Гра «Утвори слово»

Мета: формувати навички сполучення букв у слові з теми, що вивчається.

Хід гри: учитель пише великими буквами на аркуші паперу слово з теми і, не показуючи його, розрізає на букви, говорячи: «У мене було слово. Воно розсипалося на букви». Потім показує букви й розсипає їх на столі. Виграє той, хто перший правильно запише слово. Учень, котрий виграв, придумує своє слово, повідомляє викладачеві або сам пише й розрізає його, потім показує всім розсипані букви. Гра повторюється.

Гра «Чарівна скринька»

Мета: перевірити та повторити назви кольорів.

Хід гри: учитель показує учням «чарівну» скриньку з олівцями різного кольору (5–6). Учні по черзі звертаються до вчителя, запитуючи, чи є в коробці той чи інший колір.

У: Is it black?

В: No, it isn't.

У: Is it white?

В: Yes, it is.

Коли всі кольори відгадано, учитель кладе в коробку олівці інших кольорів. Виграє той учень, який відгадає більше кольорів.

Гра «Чи знаєш ти перші літери цих слів?»

Мета: повторити назви кольорів, цифр та букв алфавіту.

Хід гри: учитель роздає учням картки з цифрами та кольорами, які були вивчені на попередніх уроках. Потім показує літеру, учні називають її. Той, у кого малюнок зі словом чи кольором, що починається з цієї літери, показує його і дактилює це слово англійською мовою.

Гра «Хто найкраще знає частини тіла?»

Мета: закріпити лексику з теми «Частини тіла».

Хід гри: учитель, показуючи, наприклад, на вухо, навмисно помиляється, говорячи: «*This is my nose*». Учень, до якого звертається вчи-

тель, повинен швидко показати на ніс. Якщо він помиляється, то вибуває з гри.

3) ГРАМАТИЧНІ ІГРИ

Гра «Чи маєш ти тварину?»

Мета: тренувати учнів у вживанні назв тварин, простих питань.

Хід гри: на столі розкладені іграшки – звірі (*a cat, a bird, a dog, a pig, a parrot*).

Кожен учень вибирає собі одну й ховає її за спину. Ведучий виходить до дошки і ставить запитання кожному учневі:

– *Is your pet a duck?*

– *Is your pet a bird?*

Якщо ведучий не вгадав, яку іграшку тримає за спиною учень, останній

відповідає:

– *No, it is not.*

Якщо ведучий правильно назвав іграшку, то отримує відповідь:

– *Yes, it is.*

Гра «Числа»

Мета: повторити кількісні числа 1–10.

Хід гри: для гри потрібні картки та фішки з цифрами. Фішок повинно бути стільки, скільки чисел на картках. Кожен учень отримує картки з цифрами. Ведучий показує фішку з цифрою. Якщо учень має таку цифру на картці, він дактилює слово-відповідник та одержує фішку, якщо сказав правильно.

Гра «Дієслова»

Мета: тренувати у вживання дієслів.

Хід гри: учні отримують картки, де написано дієслова на англійській мові. Учитель називає дієслово українською мовою. Учень повинен знайти його англійський аналог на картці, правильно продактилювати англійською.

4) ТЕМАТИЧНІ ІГРИ

Гра «Веселий мячик»

Мета: закріпити лексику з теми.

Хід гри: один учень кидає м'яч, а другий називає слово з теми, яка вивчається («Школа», «Іграшки», «Сім'я» тощо).

Гра «Новий учень»

Мета: розвивати навички діалогічного мовлення.

Хід гри: у класі – уявний новий учень. Потрібно розпитати його ім'я, прізвище, вік, поцікавитися, як його справи.

Гра «Перекладач»

Мета: закріпити лексику з теми «Моя сім'я».

Хід гри: один учень розповідає про себе та свою родину, другий – перекладає.

Гра «Багато слів з одного слова»

Мета: закріпити знання лексичного матеріалу.

Хід гри: використовуючи лише літери із запропонованого слова, потрібно скласти й записати нові слова. Учасник, який правильно написав найбільшу кількість слів, стає переможцем гри. (Наприклад: *moonshine (she, he, hen, one, nine)*).

5) ІГРИ ІЗ 6 ЦЕГЛИНКАМИ LEGO

Гра «Розташуй слова за алфавітом»

Мета: вчити визначати послідовність літер у словах.

Хід гри: підготувати кілька слів, які необхідно розташувати за алфавітом, потім провести самоперевірку.

Гра «Будівництво наосліп»

Мета: розвивати мовленнєву ініціативу, образне мислення, творчу уяву, зв'язне мовлення, стимулювати креативність дітей, розвивати дрібну моторику рук.

Хід гри: робота в парах: один учень зав'язує очі, інший робить із цеглинок фігурку. Завдання першого – відтворити фігуру з розв'язаними очима.

Гра «Вгадай число»

Мета: розвивати образне мислення, творчу уяву, уміння розв'язувати проблемні ситуації.

Хід гри: діти діляться на групи. Обирають ведучого, якому вчитель каже певне число. Завдання учня – скласти із цеглинок число, щоб команда здогадалась, яке саме.

Гра «Вчимо букви»

Мета: формувати вміння відрізнити та знаходити великі й маленькі літери.

Хід гри: літери можна зробити об'ємними чи використати наклейки. Букви можна сортувати (наприклад, голосні – приголосні), поєднувати з відповідними картинками (наприклад, *a – apple*).

Гра «Склади слово»

Мета: навчити визначати послідовність букв у словах.

Хід гри: на великій цеглині написано слово, завдання – побудувати його з маленьких букв.

У процесі гри сильні учні допомагають слабшим, а вчитель керує процесом спілкування: підходить до дитини, яка потребує допомоги, вносить необхідні корективи в роботу.

Отже, у кожній дитині природою закладений певний творчий потенціал. Виявити здібності, розвинути їх якомога повніше – таке завдання повинен ставити перед собою кожний педагог.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг.ред. Н.М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 160 с.

2. Ігри на уроках англійської мови як засіб формування комунікативної компетенції школярів / Уклад. Т.М. Гавінська. – Слобідко-Охримовецький НВК. 2015 р. – 67 с.

3. Бондар М.В. 130 ігор для уроків з англійської мови. – Х.: Основа, 2004. – (Серія «Бібліотека журналу “Англійська мова та література”»; вип. 9 (21)).

4. Освітній портал «English with pleasure». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://teach-engl.blogspot.com>

3.2. Інтерактивні методи і прийоми навчання англійської мови

Найголовніша формула успіху – знання, як поводитися з людьми.

Теодор Рузвельт

Початкова школа відіграє вирішальну роль у розвитку особистості. Вона має бути не підготовкою до життя, а самим життям. Як зазначають науковці (Г. Карнаух, О. Комар, О. Савченко), досягнути цього можна, створюючи інтерактивне навчальне середовище, використовуючи парні, групові, колективні форми діяльності (Карнаух, 2008: 5–6).

Залежно від участі учнів у навчальній діяльності виділяють активну і пасивну моделі навчання. О. Пометун справедливо зазначає, що термін «пасивна форма навчання» є умовним, оскільки будь-яке навчання обов'язково передбачає певний рівень пізнавальної діяльності. У такій класифікації через термін «пасивність» позначають низький рівень активності тих, хто вчиться, і розуміють переважно репродуктивну форму навчальної діяльності й майже повну відсутність самостійності у процесі навчання (Пометун, 2004:120).

Активна модель навчання передбачає застосування методів, що стимулюють пізнавальну активність і самостійну діяльність учнів. Молодший школяр є суб'єктом навчання, працює творчо та вступає в діалог з учителем. Зазвичай використовують такі методи: самостійна робота; проблемні й творчі задачі; діалог між учителем та учнем і навпаки.

Слово «інтерактив» українська мова запозичила з англійської *interact*, де *inter* – «взаємний» і *act* – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання, за означенням академіка О. Савченко, – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має конкурентну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність (Савченко, 2012).

Важливим є висновок дослідників О. Пометун та Л. Пироженко про те, що інтерактивне навчання є сукупністю технологій. Автори розподіляють інтерактивні технології на чотири групи, залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

ГРУПИ ТЕХНОЛОГІЙ

- ✓ *інтерактивні технології кооперативного навчання* (організація навчання в малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою);
- ✓ *інтерактивні технології колективно-групового навчання* – технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всього класу;
- ✓ *технології ситуативного моделювання* – побудова навчального процесу за допомогою залучення учня до гри, передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються;
- ✓ *технології опрацювання дискусійних питань* – широке публічне обговорення якогось суперечливого питання (Пометун, 2004: 26].

Суть інтерактивного навчання, – стверджують Н. Побіченко та Г. Коберник, – полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учнів (Побіченко, Коберник, 2004:8).

Організація інтерактивного навчання іноземної мови передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу. У такий спосіб відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання у співпраці. У результаті організації навчальної діяльності за таких умов у класі створюється атмосфера взаємодії і співробітництва.

Переваги інтерактивного навчання перед традиційним:

- 1) у роботі задіяні всі учні класу;
- 2) учні навчаються працювати в команді;
- 3) формується доброзичливе ставлення до опонента;
- 4) кожна дитина має можливість пропонувати свою думку;
- 5) створюється «ситуація успіху»;
- 6) за короткий час опановується велика кількість матеріалу;
- 7) формуються навички толерантного спілкування;
- 8) вміння аргументувати свій погляд, знаходити альтернативне рішення проблеми (Редько, 2011: 31).

Під час вивчення англійської мови **ефективними інтерактивними технологіями навчання, що сприяють формуванню комунікативної компетенції учнів**, є робота в парах, трійках, змінювані трійки, «карусель», «акваріум», «велике коло», «мікрофон», незакінчені речення, «мозковий штурм», аналіз проблеми, «мозаїка», коло ідей, розігрування ситуації в ролях (рольова гра, імітація), дискусія, ток-шоу тощо. Запропоновані методи та їхні складові можна результативно використовувати на уроках як засвоєння, так і застосування знань, умінь і навичок. Крім того, елементи інтерактивних технологій можна застосовувати одразу ж після викладу вчителем нового матеріалу, замість опитування, на уроках, які присвячені застосуванню знань, умінь і навичок (Бичківська, 2017).

Так, інтерактивні методи і прийоми на уроках англійської мови дають змогу учням:

- аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу, а тому зробити засвоєння знань більш доступним;
- моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації;
- вчитися будувати конструктивні відносини, уникати конфліктів, шукати компроміси, прагнути до діалогу;
- знаходити спільне вирішення проблеми;
- розвивати навички проєктної діяльності.

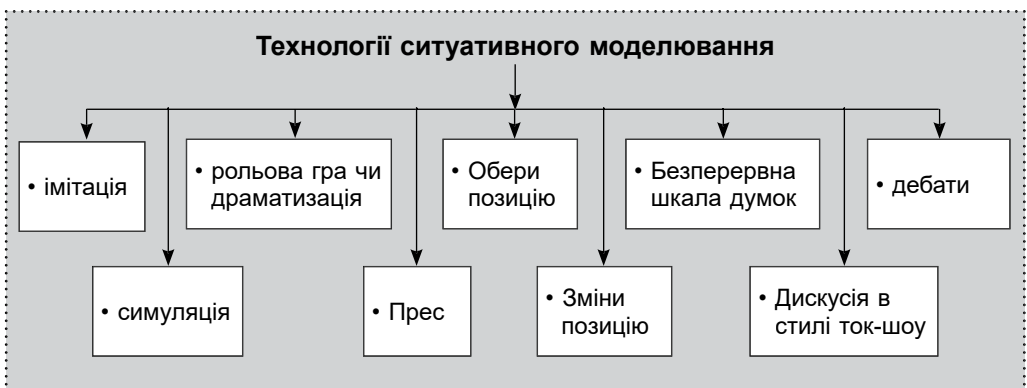
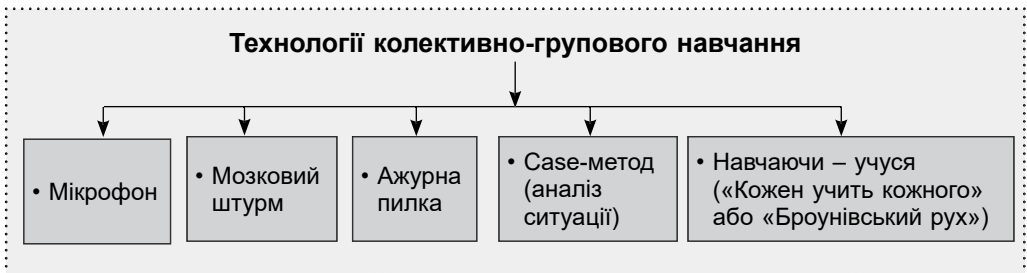
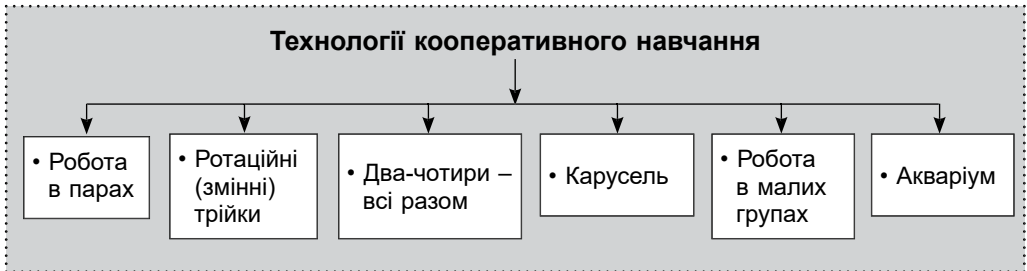
Роботу варто починати з простих інтерактивних технологій (робота в парах, малих групах), згодом переходити до складніших. На кожному з етапів уроку використовувати різноманітні інтерактивні методи та прийоми, зокрема:

МОТИВАЦІЯ: «Незакінчені речення», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Асоціативний куш».

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАТЬ: «Мікрофон», «Гронування».

ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ: «Ажурна пилка», «Займи позицію», «Ситуативне моделювання», «Акваріум», «Дискусія», навчальна гра.

ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ: «Мікрофон», «Мозковий штурм», метод «Прес», «Дерево рішень», «Займи позицію».

Наприклад, технологію «Мікрофон» можна використовувати для актуалізації опорних знань та під час узагальнення вивчених тем. (Учитель дає учням мікрофон або якийсь предмет, який є уявним мікрофоном, пропонує по чергово говорити слова, які вони вивчили з

певної теми. Говорити може тільки той, хто одержав мікрофон. Відповіді учнів потрібно записати на дошці. Після цього вчитель переходить до викладу нової теми.)

«НЕЗАКІНЧЕНІ РЕЧЕННЯ». (Визначивши тему, з якої учні будуть висловлюватись, учитель формулює незакінчене речення й пропонує учням закінчити його. (Наприклад, під час вивчення дієслова «can» (можу) вчитель говорить «I can ...» (я можу...), «Dog can...», а учень сам доповнює речення. Так, у процесі багаторазового повторення, діти запам'ятовують граматичну структуру (I can..., I have got..., She has got..., This is a/an ..., That is ..., These are..., Those are... і т.д.), а також перекладають саме речення, щоб зрозуміти зміст, і добирають потрібні слова для продовження речення.)

«НАВЧАЮЧИ – УЧУСЯ». Сутність технології полягає в тому, що вчитель готує картки з коротким текстом, що стосуються теми уроку, по одній для кожного учня. Наприклад, при вивченні теми «Pets» учитель розробляє на картках невеликі тексти з описами тварин.

ПРИКЛАДИ КАРТКИ. *I have got a cat. His name is Tom. He is big. He is black. He likes meat. I like my pet.*

(Учитель роздає подібні картки по одній кожному учню чи учениці. Упродовж кількох хвилин учні опрацьовують тексти. Далі вчитель пропонує дітям ходити по класу і ознайомлювати зі своєю інформацією однокласників. Завдання полягає в тому, щоб поділитися прочитаним і самому отримати інформацію від іншого учня. Коли учні завершать вправу, учитель пропонує їм розповісти, переказати отриману інформацію. За такого виду роботи учні працюють самостійно, а також учаться спілкуватися, переказувати прочитане.)

Учасникам навчального процесу за ігровою моделлю надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише визначеними «правилами гри». Учитель виступає в ролі як інструктора (ознайомлення з правилами гри, консультації під час її проведення), так і судді-рефері (коректування і поради з розподілу ролей) та тренера (підказки учням для прискорення гри). (Атаманюк, 2017)

Ігрова форма роботи, що проводиться у класі, може викликати інтерес учнів до іноземної мови, сприятиме активізації їхньої розумової діяльності, а також розвитку мовної діяльності. Наприклад, для роботи з учнями молодших класів поряд зі звичайним алфавітом можна помістити на пересувному стенді таблицю з літерами, розташованими не в алфавітному порядку, а врозкид, і запропонувати учням вимовляти їх у правильній послідовності.

Використання інтерактивних технологій ситуативного моделювання на уроці іноземної мови сприяє оволодінню мовою в цікавій формі, розвиває пам'ять, увагу, кмітливість, підтримує інтерес до іноземної мови. Їх можна і потрібно використовувати також для зняття напруги, монотонності, під час відпрацювання мовного матеріалу, активізації мовної діяльності. Звичайно ж, потрібно враховувати, що кожний віковий період характеризується своїм типом провідної діяльності. Ігри найкраще використовувати в середині або в кінці уроку з тим,

щоб зняти напругу. Важливо, щоб робота з іграми приносила позитивні емоції та користь і до того ж слугувала дієвим стимулом у ситуації, коли інтерес або мотивація дітей до вивчення іноземної мови починає слабшати.

Наведемо приклади технологій ситуативного моделювання, які використовуються на уроках англійської мови в початкових класах.

ГРА «ХТО БІЛЬШЕ?» (Клас ділиться на дві команди. Капітани команд виходять до дошки, на якій розміщено картинки із зображеннями миші та kota. Діти описують цих тварин: *Mouse is small. Cat is big. Mouse is gray. Mouse likes cheese. Cat likes milk.* Кожне правильно сказане речення – це один бал. Перемагає команда, яка матиме більше балів.)

ГРА «ДОПОМОЖИ ЛИСИЧЦІ ЗІБРАТИ ПОРТФЕЛЬ». (У грі бере участь увесь клас. Діти виходять до дошки за бажанням. Учень бере предмети, які лежать на столі, складає їх у портфель, дактилюючи кожний предмет англійською: *This is a book. This is a pen (pencil, ruler).*)

ЗАГАДКИ ПРО ТВАРИН. (Учитель читає, перекладає загадки, учні мають їх відгадувати. За кожну правильну відповідь дитина отримує 1 бал. Наприклад:

- *It is a domestic animal. It likes milk (a cat).*
- *It is very long and green (a snake).*
- *It is a wild animal. It likes bananas (a monkey).*
- *This animal likes grass. It gives us milk (a cow).*

Отже, інтерактивне навчання, безперечно, – цікавий, творчий і перспективний напрям педагогіки, який сприяє створенню ситуацій психологічної єдності в класі, значною мірою підвищує ефективність навчального процесу, сприяє високому інтелектуальному розвитку учнів, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості, можливістю думати, творити. Є всі підстави передбачати, що інтерактивне навчання як форма освітнього процесу дійсно здатне стати чинником, який оптимізує сутність і структуру педагогічної взаємодії. Використання інтерактивного навчання – це не самоціль, а лише засіб для досягнення тієї атмосфери в класі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, надає можливості реалізувати особистісно орієнтоване навчання.

Форми реалізації інтерактивних методів під час уроків англійської мови в початкових класах:

РОЛЬОВА ГРА «ЛЯЛЬКА». (Ситуації спілкування, що моделюються в рольовій грі, дозволяють наблизити мовленнєву діяльність на уроці до реальної комунікації, дають можливість використовувати мову як засіб спілкування. Будучи одним із найдавніших методів навчання, рольова гра задовольняє потребу дитини гратися, перевтілюватися, рухатись.)

ІГРИ З ЛЯЛЬКОЮ. (Лялька – це персонаж, що втілює певні людські риси, дозволяє більш спрямовано мотивувати мовлення учнів на уроці. Можливі такі функції ляльки на уроці:

1) Лялька – знак ситуації. (Перед дітьми з'являється незнайома лялька. Це створює стимул до діалогу-розпитування: «What is your name? How old are you? Do you go to school? What marks do you get at school?». За діалогом впливає узагальнення всього, що учні довідалися про ляльку.)

2) Лялька – третій персонаж, об'єкт розмови. (Учитель повідомляє: «The doll is small. It can run, jump, dance.» (Лялька маленька. Вона може бігати, стрибати, танцювати.)

Завдання: розказати другу або подрузі, що може лялька, яка вона. (З опорою на лексеми з дактильним відображенням.)

З лялькою також можна піти в магазин, щоб купити їй одяг, їжу, її можна повести до лікаря. Як і звичайна рольова гра, гра з лялькою дозволяє будувати сюжетні ланцюжки завдань. Отже, лялька – це особливий, «дієвий», активний вид наочності на уроці. Рольова гра з лялькою урізноманітнює урок, організовує увагу, внутрішньо мотивує мову учнів і сприяє комунікативній спрямованості уроку.)

«ВІДГАДАЙ ЗАГАДКУ». (Це чудова можливість для відпочинку впродовж 1–2 хв, передбачено завдання-запитання і пошук відповіді на нього.)

Завдання: Відгадай загадку: I can fly. I am yellow and black. I collect honey. (Я можу літати. Я жовто-чорна. Я збираю мед. Відповідь: a bee – бджола.)

«ЗІПСОВАНИЙ ТЕЛЕФОН». (Учитель об'єднує дітей у дві команди, вони стають у дві шеренги. Учням, які стоять перші, вчитель дактилює слово. Учні передають по черзі це слово до останнього учасника команди. Виграє команда, у якої останній гравець називає правильну відповідь.)

«ЗАЧАРОВАНИЙ ПРЕДМЕТ». (Учитель українською мовою описує предмет, який лежить на видному місці у класі, а учні повинні здогадатися, що це.)

БІЖУЧИЙ ДИКТАНТ «ХТО ШВИДШЕ?» (Учні діляться на 2 команди. По черзі діти біжать до дошки й пишуть під диктовку слова, які продактилював учитель. Виграє та команда, у якої більше слів записано правильно.)

«ПРОЄКТНА РОБОТА». (Робота над проєктом дозволяє задіяти в процесі навчання не тільки інтелект, досвід, свідомість, а також почуття, емоції дитини, сприяє «зануренню» в навчальний матеріал, підвищенню ефективності засвоєння знань, дає відчуття успіху. Метод проєктів сприяє не лише розкриттю можливостей і здібностей учня, а й усвідомленню, оцінці особистісних ресурсів.)

Завдання: «Draw with two more pupils a picture «My Favourite Animal» (Намалюй з двома іншими учнями малюнок «Моя улюблена тваринка».)

«ДОПОВНИ РЕЧЕННЯ». (Цей метод варто використовувати у процесі перевірки рівня запам'ятовування слів. Учитель читає речення кіль-

ка разів, потім знову читає, пропускаючи слова, якими учні повинні доповнити речення (письмово.)

Наприклад: *This is Ben. He is big. He is _____. He is a _____. Ben has got a dog. It is a brown _____.* Відповіді: *ten, pupil, dog.*

«ЗНАЙДИ І ВИПРАВ ПОМИЛКУ». (Цей метод можна використовувати в усній мові (вчитель дактилює з помилками вживання) або в письмовій формі (слова з помилками написано на дошці.)

Завдання: «Знайдіть і виправте помилки, де потрібно: *perrot, buk, ren, breed, tia, rain*». (Правильні відповіді: *parrot, book, pen, bread, tea, rain.*)

«РОЗВ'ЯЖИ КРОСВОРД». (Такі завдання допоможуть збагатити словниковий запас учнів за темами, а також сприятимуть розвитку логічного мислення та уваги. Учням потрібно подивитися на малюнки, знайти в «банку слів» назву відповідного фрукта і вписати її в клітинки кросворда.)

Word bank

- apple
- apricot
- banana
- cherries
- grapes
- lemon
- melon
- orange
- pear
- pineapple
- plum
- watermelon

Find out the secret word.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

Сучасний урок іноземної мови характеризується великою інтенсивністю, що вимагає від учнів концентрації уваги та напруження сил. Загальновідомо, що увага учнів, особливо в початкових класах, нестійка. Швидка втомлюваність школярів на уроках іноземної мови викли-

кана ще й специфікою предмета: необхідністю великої кількості тренувальних вправ.

У напрямку здоров'язбереження у процесі навчання англійської мови невід'ємними частинами є:

- створення сприятливих умов навчання дитини на уроці;
- запобігання навчальному перевантаженню школярів;
- забезпечення достатнього та раціонально організованого рухового режиму дітей під час уроків;
- продумане та дбайливе ставлення до кожної дитини з урахуванням її психо-фізичних особливостей.

На уроках варто використовувати такий спосіб засвоєння знань, який був би спрямований на розвиток дитини. Для цього потрібно, щоб дитина почувалася комфортно і брала активну участь в уроці, відчуваючи себе головним героєм дійства. Плануючи урок, учителю варто передбачити багаторазові зарядки-релаксації, загалом відводячи на них 3–5 хвилин. Слід зазначити, що не потрібно ставити перед учнями мету відразу запам'ятати мовний матеріал, роблячи зарядки. Релаксація повинна на якийсь час звільняти учня від розумової напруги.

Танцювальні та музичні фізкультхвилинки в молодшому шкільному віці роблять урок насиченим і цікавішим, покращують емоційний стан учнів.

Рухова активність учнів на уроці англійської мови сприяє швидкому оволодінню мовним матеріалом, зняттю втоми і підвищенню мотивації до навчання.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Атаманюк Н.В. Технології ситуативного моделювання [Електронний ресурс] / Н.В. Атаманюк. – Режим доступу: http://atamanuk.at.ua/index/tekhnologiji_situativnogo_modeljuvannja/0-11 (дата звернення: 30.01.2017).

2. Бичківська Т. М. Використання інтерактивних методів навчання у процесі формування комунікативної компетентності учнів на уроках англійської мови. Науковий Блог. – Режим доступу: https://naub.oa.edu.ua/2017/використання_інтерактивних_методів.

3. Карнаух Г. Впровадження інтерактивних методів навчання на уроках / Г. Карнаух // Початкова школа. – 2008. – № 11. – С. 5–8.

4. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. Рідна школа. 2011. № 8–9. С. 28–36.

5. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій / Н. Побірченко, Г. Кюберник // Початкова школа. – 2004. – № 10. – С. 8–10.

6. Пометун О.І. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.

7. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти / О.Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.

3.3. Моделювання уроку з іноземної мови в початковій ланці (з досвіду роботи)

Найважливішим явищем у школі, найбільш повчальним предметом, найбільш живим прикладом для учня є сам учитель. Він – уособлений метод навчання, саме втілення принципу виховання.

Адольф Дістерверг

Завдання Нової української школи полягає насамперед в усвідомленні вчителями головних суспільних завдань та націлює на пошук форм, навчальних підходів, методів, розробку авторських програм, урізноманітнення технік проведення уроків. Метою Нової української школи є всебічний розвиток дитини, її нахилів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових особливостей. Згідно з поставленими завданнями, відповідно до оновленої навчальної програми, усі педагогічні методи, досвід, практика повинні бути спрямовані на розвиток та вдосконалення всіх сутнісних сил особистості школяра.

Схема сучасного уроку іноземної мови не проста. Кожний конкретний учитель визначає для себе ті форми роботи, які для нього найбільш прийнятні, відповідають тій парадигмі, якій він віддає перевагу у своїй діяльності.

Працюючи з дитиною з особливими освітніми потребами, педагог повинен використовувати всі можливості учня, зокрема психофізичні, його творчий потенціал з метою:

- активного розумового розвитку учнів;
- усвідомленого засвоєння ними лінгвістичних знань;
- формування комунікативної компетенції та морально-вольових якостей;
- виховання креативної особистості.

Сучасний урок – це:

- урок, на якому вчитель викладає новий матеріал зрозуміло й доступно;
- веселий, пізнавальний, цікавий, неважкий урок, на якому вчитель і учень вільно спілкуються;
- урок, на якому не доводиться робити щораз те саме, це різноманітний урок;
- урок, на якому відчуваєш впевнено.

Навчання іноземної мови дітей з порушеннями слуху є в центрі уваги сурдопедагогіки. Безумовно, що за таких порушень передусім страждає мовлення дитини і без спеціального навчання вона не в змозі оволодіти, зокрема, англійською. Відсутність чи недорозвиток мовлення не лише ускладнюють контакти дитини з оточенням, а й порушують процес формування її пізнавальної діяльності та особистості в цілому. Тож що раніше починається корекційний вплив, то шкідливіше й ефективніше вдасться подолати наслідки порушень слухової функції. Водночас не можна допускати, аби що-небудь важливе залишилося для дитини незрозумілим. Залишене без уваги нерозуміння нового матеріалу призводить до цілковитого нерозуміння наступних розділів. Школяра з порушенням слуху потрібно контролювати на кожному уроці. Педагог повинен з'ясувати, чи зрозуміла дитина головне з теми або ті деталі, без засвоєння яких не можна рухатися далі. Успішність навчання значною мірою залежить від того, наскільки

ки ефективно учень чи учениця залучиться до навчальної діяльності безпосередньо на уроці. А це зумовлено тим, як педагог під час уроку зуміє організувати ефективну, дієву допомогу такому школяреві.

Кілька порад учителіві:

- ✓ Перевіряти справність слухового апарату дитини.
- ✓ Учень має сидіти достатньо близько, добре бачити вчителя, однокласників та унаочнення. Він має чітко бачити артикуляційний апарат усіх учасників уроку.
- ✓ Використовувати якомога більше наочності.
- ✓ Стежити за тим, щоб учень отримував інформацію в повному обсязі. Звукову інформацію потрібно підкріплювати та дублювати зоровим сприйняттям тексту, таблиць, опорних схем тощо.
- ✓ Звертаючись до учня і розмовляючи з ним, дивитися на нього, щоб він міг бачити всі ваші рухи (артикуляцію, вираз обличчя, жести, мову тіла).
- ✓ Перед тим як розпочати повідомлення нового матеріалу, інструкцій щодо виконання завдання тощо, переконатися, що учень дивиться на вас і слухає.
- ✓ Не затуляти обличчя руками, не говорити, повернувшись до учня спиною. Якщо потрібно – зробити запис на дошці, а потім повторити написане та прокоментувати.
- ✓ Говорити достатньо гучно, у нормальному темпі, не перебільшуючи артикуляцію, рухи губами.
- ✓ Використовувати роздатковий матеріал, що найповніше передає зміст уроку.
- ✓ По змозі спрощувати речення.
- ✓ Ініціювати мовленнєве спілкування учня.
- ✓ Залучати батьків до закріплення нового матеріалу в домашніх умовах.

Якісний урок – добре підготовлений, ретельно розрахований відповідно до поставленої мети та наявних можливостей. Адже загальновідомо, що такі уроки краще запам'ятовуються учнями, викликають зацікавленість і бажання взяти участь.

Правильна підготовка до уроку іноземної мови – це можливість підвищити його дієвість. На уроці вирішуються багатопланові завдання, використовуються різні організаційні форми роботи: групові, парні, індивідуальні. Урок повинен бути забезпечений відповідними засобами навчання. Важливим фактором є створення позитивної мотивації до вивчення іноземної мови за умови глибокого знання вчителем особистості кожного школяра. У процесі викладання вчитель викорис-

товує традиційні методи, які доповнюються за допомогою нових тенденцій, що диктує сучасне суспільство. Традиційні методи продовжують ефективно існувати, доповнюючись сучасними підходами, вони не можуть розвиватися один без одного, тому вчитель повинен уміти поєднувати і використовувати їх для ефективного навчання і засвоєння програми. На сьогодні існує низка інноваційних технологій та методів.

Одним із сучасних методів є використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процесі вивчення іноземної мови, що відкриває перед учнями доступ до нових джерел інформації, підвищує їх мотивацію до отримання інформації іноземною мовою, підвищує ефективність самостійної роботи, дає нові можливості для творчості.

ПЕРЕВАГИ ІКТ

Використання ІКТ має такі основні переваги:

- ✓ здійснюється диференціація навчального процесу;
- ✓ розширюється контроль за навчальною діяльністю учнів і забезпечується на цій основі зворотний зв'язок;
- ✓ створюються умови для підвищення рівня зацікавленості учнів у навчальній діяльності завдяки внесенню елементів новизни;
- ✓ використання аудіовізуальних засобів скорочує потрібний для навчання час і збільшує обсяг засвоєної інформації.

Окрім цього, використання ІКТ дає змогу скомпонувати навчальний матеріал з огляду на особливості конкретного класу, теми, предмета, що дозволяє побудувати урок так, аби домогтися максимального навчального ефекту.

Використання інформаційних технологій дає вчителю багато переваг. Зокрема, це широке використання комп'ютерних тренажерів, навчальних фільмів, відеодемонстрацій та власних презентацій педагога. За допомогою презентації можна не тільки продемонструвати матеріал з теми, яка вивчається, а й розвивати у школярів творче, логічне мислення.

На уроках іноземної мови слід активно проводити ігрову діяльність з використанням яскравих картинок, предметів, іграшок, лічилок. Це зацікавлює дітей, надає уроку більше емоційності, вмотивованості. Рухливі ігри знімають фізичну втому та емоційну напругу. Також потрібно використовувати елементи інтерактивного навчання. Так, уводячи нову лексику, доцільно практикувати метод «Мозковий штурм». Метод «Мікрофон» використовуємо, підбиваючи підсумки уроку, чи під час монологічного висловлювання з певної теми. Якщо потрібно зробити перевірку обсягу та глибини знань з одночасною активною участю учнів у обговоренні питання чи проблеми, то в цьому випадку дуже ефективним буде метод «Каруселі». Також на уроках слід впроваджувати метод проєктів, практикувати парну та групову роботу. Це чудова техніка концептуального навчання, творче вирішення проблеми та поліпшення усних мовних навичок.

У роботі вчитель користується українською та англійською дактильними абетками, уводить у мовлення англійську жестову мову.

Типи уроків англійської мови

ТИПИ УРОКІВ

За дидактичною метою уроки поділяють на шість основних типів:

1. Урок засвоєння нових знань.
2. Урок формування навичок і вмінь.
3. Урок узагальнення і систематизації знань і вмінь.
4. Урок контролю і корекції знань і вмінь.
5. Урок практичного застосування знань, умінь і навичок.
6. Комбінований урок.

1) Урок засвоєння нових знань

Мета: ознайомлення з новими поняттями, твердженнями, з'ясування їх суті.

Основні структурні компоненти:

- а) ознайомлення зі змістом нового матеріалу;
- б) встановлення деяких залежностей і зв'язків між елементами нових знань.

Структура уроку:

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Актуалізація і корекція опорних знань, навичок і вмінь; повідомлення теми, цілей і завдань уроку; актуалізація мотивації учіння учнів.
3. Вивчення нового матеріалу (вступні, мотиваційні та пізнавальні вправи).
 - а) Первинне застосування нових знань (пробні вправи).
 - б) Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях (тренувальні вправи за зразком, інструкцією, завданням).
4. Підсумки уроку.
5. Повідомлення домашнього завдання.

2) Урок формування навичок і вмінь

Мета: з'ясування можливостей застосування знань у навчальному пізнанні і практичних ситуаціях, формування досвіду такого застосування, предметних і загальних навчальних вмінь.

Структура уроку:

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Актуалізація і корекція опорних знань, навичок і вмінь; повідомлення теми, цілей і завдань уроку; актуалізація мотивації учіння учнів.
3. Вивчення нового матеріалу (вступні, мотиваційні та пізнавальні вправи); первинне застосування нових знань (пробні вправи).
4. Самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях (тренувальні вправи за зразком, інструкцією, завданням); творче перенесення знань і навичок у нові ситуації (творчі вправи).

5. Підсумки уроку.
6. Повідомлення домашнього завдання.

3. Урок узагальнення і систематизації знань і вмінь

Мета: узагальнення та систематизація вивченого матеріалу, визначення в ньому основних понять, закономірностей, сфер застосування етапів процесу пізнання.

Основна риса – набуття школярами нових знань на базі систематизації та узагальнення, переосмислення накопичених знань. Такий урок може бути побудовано на самостійній роботі учнів з індивідуальними дидактичними картками і таблицями, підручником чи додатковими засобами.

Структурні компоненти:

- а) повторення основних фактів, понять, правил;
- б) узагальнення знань;
- в) узагальнення умінь.

4. Урок контролю і корекції знань і вмінь

Мета: виявлення якостей знань і вмінь, що характеризують стан засвоєння учнями логічно завершеного блоку навчального матеріалу.

Структура уроку:

1. Повідомлення теми, цілей та завдань уроку.
2. Актуалізація мотивації учіння учнів.
3. Перевірка знання учнями фактичного матеріалу й основних понять; перевірка глибини осмислення учнями знань і ступеня їх узагальнення.
4. Застосування учнями знань у стандартних і змінних умовах.
5. Перевірка, аналіз і оцінка виконаних під час уроку робіт.
6. Підсумки уроку.
7. Повідомлення домашнього завдання.

5. Урок практичного застосування знань, умінь і навичок

Мета: обробка та закріплення теоретичних умінь та навичок на практиці.

Результат цього типу уроків залежить від ступеня оволодіння учнями прийомами навчальної роботи: порівнювати, зіставляти, робити висновки, розраховувати, аналізувати, встановлювати залежність.

Структура уроку:

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Актуалізація і корекція опорних знань, навичок і вмінь; повідомлення теми, цілей і завдань уроку; актуалізація мотивації учіння учнів; осмислення змісту й послідовності застосування способів виконання дій.
3. Самостійне виконання учнями завдань під контролем і за допомогою вчителя.
4. Звіт учнів про роботу і обґрунтування отриманих результатів.
5. Підсумки уроку.
6. Повідомлення домашнього завдання.

6. Комбінований урок

Комбінований урок поєднує дві або більше дидактичні мети уроків попередніх типів. З усіх зазначених типів комбінований урок найпоширеніший у сучасній загальноосвітній школі. Цей тип уроку здебільшого використовується в початкових класах.

Структура уроку:

1. Перевірка виконання учнями домашнього завдання практичного характеру; перевірка, оцінка і корекція раніше засвоєних знань, навичок і вмінь; відтворення і корекція опорних знань учнів.
2. Повідомлення теми, мети і завдань уроку та формування мотивації учіння.
3. Сприймання й усвідомлення учнями нового матеріалу.
4. Осмислення, узагальнення і систематизація нових знань.
5. Підсумки уроку.
6. Повідомлення домашнього завдання.

Структура уроку визначається його змістом і місцем у циклі уроків. У структурі виділяється початок, основна та прикінцева частини уроку. До основних компонентів початку уроку належать організаційний момент та фонетична зарядка. Початок уроку виконує дві важливі функції: організацію класу до активної роботи (привітання, приведення учнів до готовності співпрацювати, повідомлення мети уроку) та створення відповідної атмосфери з метою переведення учнів на іншомовну діяльність. Особливу увагу слід приділяти фонетичній, мовленнєвій зарядці.

У процесі основної частини уроку вирішуються його головні завдання. Вона може містити: подачу нового матеріалу, тренування учнів у вживанні цього матеріалу в мовленні, практику в мовленнєвій діяльності, систематизацію/узагальнення вивченого і контроль мовленнєвих навичок та вмінь.

Найбільшу частину уроку займає вправління – тренування та практика в мовленнєвій діяльності. Це його провідні компоненти. Особливістю навчального процесу є те, що на уроці має місце тренування як щойно введеного, так і раніше поданого, але ще не засвоєного матеріалу. Отже, характер тренування чи практики буде залежати від поставленої мети уроку. Мета має бути реалізована в комплексі вправ, до якого органічно вводять як умовно-мовленнєві (для формування навичок), так і мовленнєві (для розвитку вмінь) вправи.

Формування міцних навичок та вмінь неможливе без узагальнення вивченого, без приведення в систему засвоєних знань, навичок та вмінь. Тому в урок необхідно включати завдання на узагальнення вивченого. Контроль мовленнєвих навичок та вмінь здійснюється або безпосередньо в навчальному процесі (поточний контроль), або на етапі завершення теми чи певного періоду навчання (тематичний та підсумковий контроль). У першому випадку на контроль, який залишається самостійним компонентом уроку, не відводиться спеціального часу, як це має місце у другому випадку, коли контроль може займати частину уроку або цілий урок.

Кінець уроку повинен підсумувати те, чого досягнуто на уроці. Його компонентами є повідомлення домашнього завдання та підбиття

підсумків уроку. Учитель підсумовує успіхи учнів, торкаючись разом з тим і недоліків їхньої роботи, оголошує результати роботи, роз'яснює домашнє завдання. У роботі з дітьми з порушеннями слуху при формулюванні домашнього завдання важливо передбачати також його запис на дошці, короткі інструкції щодо способів його виконання та оформлення.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/Laws/show/462-2011>

2. Бех І. Молодший школяр у вікових закономірностях / І. Бех // Поч. шк. – 2015. – № 1. – С. 10–13.

3. Бочковська О. Вивчення іноземної мови в ранньому шкільному віці / О. Бочковська // Ігри в початковій школі на уроках англійської / упоряд. Л. Мудрик. – Київ: Шк. світ, 2010. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

4. Душніцька І.І. Важливість вивчення іноземних мов у сучасному світі та роль навчальної гри в цьому процесі / І.І. Душніцька // Англійська мова та література: науково-метод. журн. – 2018. – № 19–21. – С. 30–35.

5. Клименко М.В. Упровадження інтегрованого навчання в умовах реалізації НУШ // Англійська мова та література. – 2018. – № 27. – С. 2–3.

6. Інтернет-джерело: <https://natasha.in.ua/types-of-the-lessons/>

Плани-конспекти уроків з англійської мови

«Pets» (Домашні улюбленці) (1 клас)

МЕТА:

- **навчальна:** ознайомити з новими лексичними одиницями й закріпити їх вживання в усному мовленні; вчити дітей дактилювати слова-назви домашніх улюбленців; формувати навички монологічного мовлення; навчати читання
- **розвивальна:** розвивати навички письма, уяву, пам'ять; продовжувати розвивати навички говоріння
- **виховна:** виховувати чемність, ввічливість, організованість, дисциплінованість, прищеплювати любов до тварин, бажання турбуватися про них
- **корекційна:** коригувати вимову

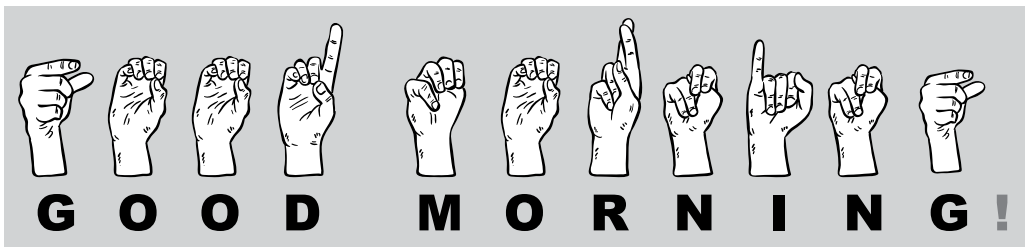
ОБЛАДНАННЯ: зображення котика Торі, комп'ютерна презентація, картки за темою «Домашні улюбленці», тематичні малюнки, друкований лексичний матеріал до теми, робочі зошити, відеозапис фонетичної зарядки, відеозапис фізкультхвилинки.

ТИП УРОКУ: урок засвоєння нових знань.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

1. Організація класу до уроку.

– *Good morning!*

2. Повідомлення теми та мети уроку, мотивація навчальної діяльності.

— Сьогодні ми будемо вивчати назви домашніх улюбленців англійською мовою, а також виконувати цікаві завдання та грати в ігри. Діти, у мене є знайомий котик Торі (*вчитель показує дітям картинку із зображенням кота*). Він прийшов на урок, щоб подивитися, як ви навчаєтесь англійської мови.

2.1. Фонетична зарядка.

(<https://www.youtube.com/watch?v=oYHwZbYDUUs>)

3. Сприйняття і первинне усвідомлення нового матеріалу, осмислення зв'язків і відношень в об'єктах вивчення.

3.1. Перегляд відео «Домашні улюбленці».

(<https://www.youtube.com/watch?v=6emQDmeAXzU>)

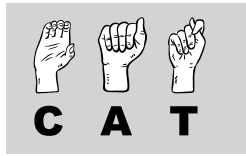
– Зараз ми вивчимо декілька нових слів. Котик Торі скаже, як тварина називається англійською мовою, а потім ми повторимо. (Спряжене дактилювання слів.)

Слова на картках:

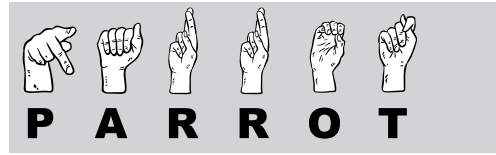
1) *dog* (дог) – собака

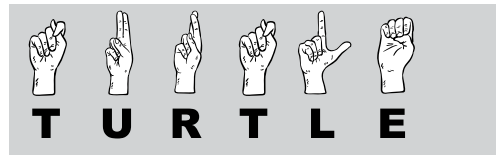
2) *cat* (кет) – кіт

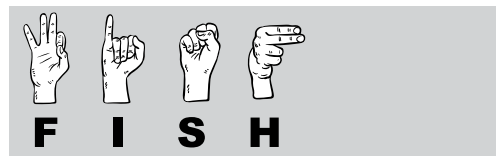
3) *parrot* (перот) – папуга

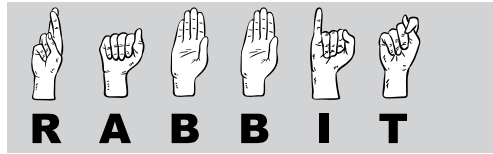
4) *turtle* (тьо: тл) – черепаха

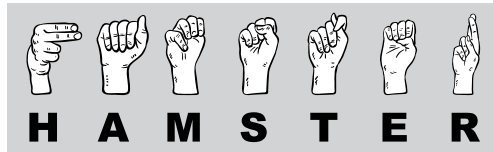
5) *fish* (фіш) – рибка

6) *rabbit* (ребіт) – кролик

7) *hamster* (хамсте) – хом'як

(Кожне слово спряжено прочитується з учителем, потім – діти читають самостійно.)

– Діти, а чи є у вас домашні улюбленці? *(Відповіді дітей.)*

– Чудово! Пропоную вам виконати завдання «Clap, clap, clap» («Плескай, плескай, плескай»): я називатиму тварин англійською мовою, а якщо у вас є така тваринка вдома, то ви плескаєте в долоні (*a cat, a hamster, a dog, a parrot, a rabbit, a fish, a turtle*).

– Молодці! Як добре, що у вас є домашні тварини.

3.2. Фізкультхвилинка «Кумедні звірята».

(<https://www.youtube.com/watch?v=XhIJwBW5WzM>)

4. Узагальнення і систематизація знань учнів.

4.1. Завдання на закріплення вивчених слів. Робота в зошитах «Пишемо правильно і красиво».

– Наступне завдання підготував нам котик Торі. *(Прописати по одному рядку назви тварин. (Попереднє демонстрування написання слів вчителем на дошці).)*

dog cat parrot

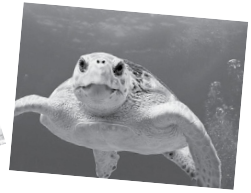
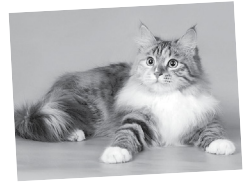
4.2. Гра «Веселий м'ячик». (Робота з опорою на запропонований лексичний матеріал.)

– Зараз я буду кидати вам м'яча від котика Торі й називати тварин англійською мовою, а той, хто спіймав, назве, як ця тварина називається українською, а потім ви повернете м'яч мені.

(Учитель по черзі кидає м'яча кожному учню, дактилює назви тварин англійською, учень – перекладає на українську мову.)

Cat Tory

rabbit – кролик
hamster – хом'як
fish – рибка
cat – кіт

dog – собака
turtle – черепаха
parrot – папуга

4.3. Вправа «Лікарня для звірят». (Інформація дітям про шкідливу їжу для домашніх улюбленців.)

– Чи знаєте ви, що:

- собакам не можна давати шоколад, цукор, печиво, торти та різні солодощі, бо це для них – отрута, яка може викликати захворювання очей;
- котам не можна давати рибні об'їдки, бо ними вони можуть пошкодити кишківник або шлунок;
- для цуценят та кошенят потрібно обирати спеціальний корм, який буде легше засвоюватися організмом.

4.4. Вправа «Любов та турбота. Якщо у тебе вдома є тваринка».

- Щодня прибирай у свого улюбленця!
- Якщо потрібно: вигулюй, купай та розчісуй свого улюбленця!
- Завжди будь уважним, лагідним та терплячим зі своїм вихованцем.
- Дбай про здоров'я тваринки.
- Люби своїх домашніх друзів і правильно доглядай за ними.

5. Підсумок уроку.

5.1. Рефлексія. Вербальне оцінювання.

– Зараз я буду показувати вам смайлики, а ви оберете, який у вас настрій наприкінці уроку. Ви – великі молодці, адже дуже старанно виконували всі вправи. Я сподіваюся, що вам сподобалося на уроці і ви все запам'ятали про наших домашніх улюбленців! *Goodbye!* (До побачення!)

«My family» (Моя сім'я) (2 клас)

МЕТА:

- **навчальна:** презентувати лексичний матеріал за темою «Моя родина» (*a father, a mother, a sister, a brother*), повторити мовні вислови знайомства, назви іграшок; повторити й закріпити вивчений лексичний матеріал за темою; закріпити навички діалогічного та монологічного мовлення відповідно до ситуацій у межах вивченого матеріалу
- **розвивальна:** продовжувати розвивати навички говоріння; учити уважно стежити за презентованою інформацією; ефективно співпрацювати під час парної роботи
- **виховна:** виховувати вміння сконцентруватися, доброзичливу атмосферу в класі, зацікавленість до вивчення іноземної мови, повагу до членів родини
- **корекційна:** коригувати вимову

ОБЛАДНАННЯ: комп'ютерна презентація, картки за темою «Моя сім'я», картки з графічними вправами, тематичні малюнки; друкований лексичний матеріал до теми, кольорові олівці, підручники, робочі зошити

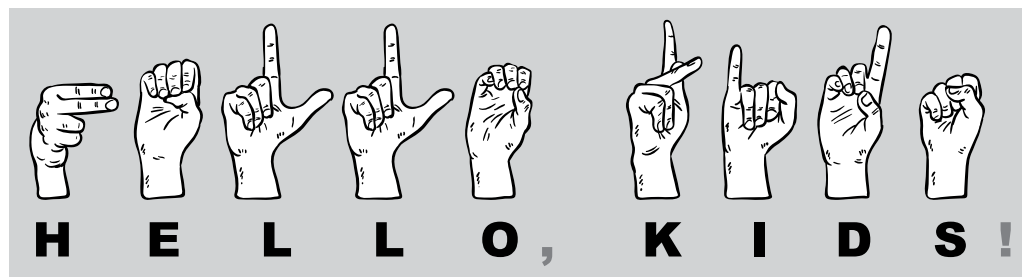
ТИП УРОКУ: комбінований

ПЕРЕБІГ УРОКУ

1. Організаційна частина уроку.

Приведення учнів до готовності успішно співпрацювати на уроці.

1.1. Підготовка до сприйняття іншомовного мовлення. Привітання.
– *Hello, kids.*

– *Nice to see you again.* (Рада вас бачити знову.)

1.2. Уведення в іншомовну атмосферу.

– А тепер давайте пригадаємо, як вітаються дітки за кордоном (перегляд відео «Good morning»).

2. Повідомлення теми і мети уроку.

2.1. Привітання. Горішок 1.

– Сьогодні до нас на урок завітав гість. Хто це, ви дізнаєтесь, коли відгадаєте загадку:

*Спритний майстер у стрибках:
По деревах, по гілках.
Вся руда, пухнастий хвіст,
Рідний дім для неї – ліс.
(Діти відгадують загадку.)*

– Правильно, це білочка – *squirrel*. Вона прийшла до нас із проханням, щоб ми допомогли їй зібрати горішки. Та вони не прості, а із завданнями. Лише коли виконаємо їх, то зможемо покласти горішки в торбинку. Отже, *let's help squirrel!* Давайте допоможемо білочці! Сьогодні ми пригадаємо, як вітатися англійською мовою, повторимо назви іграшок.

T: *Hello, I am Halyna/*

P: *Hello, I am _____.*

T: *Nice to meet you, _____.*

P: *Nice to meet you, _____.*

T: *Good bye, _____.*

P: *Good bye, _____.*

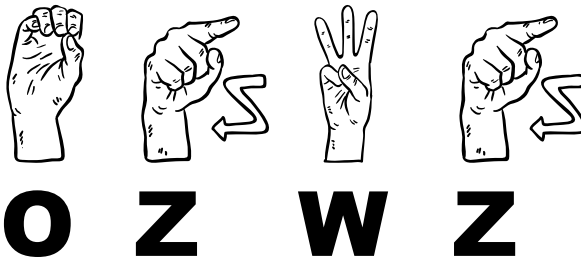
(Учитель кладе в торбинку горішок для білочки.)

3. Основна частина уроку.

3.1. Фонетична зарядка. Горішок 2.

– Діти, наша гостя живе в лісі, тож уявімо, що й ми там прогулюємося. Повторюйте за мною.

Дактилеми (O, Z, W, Z).

– *Світить тепле сонечко:* [o-o-o].

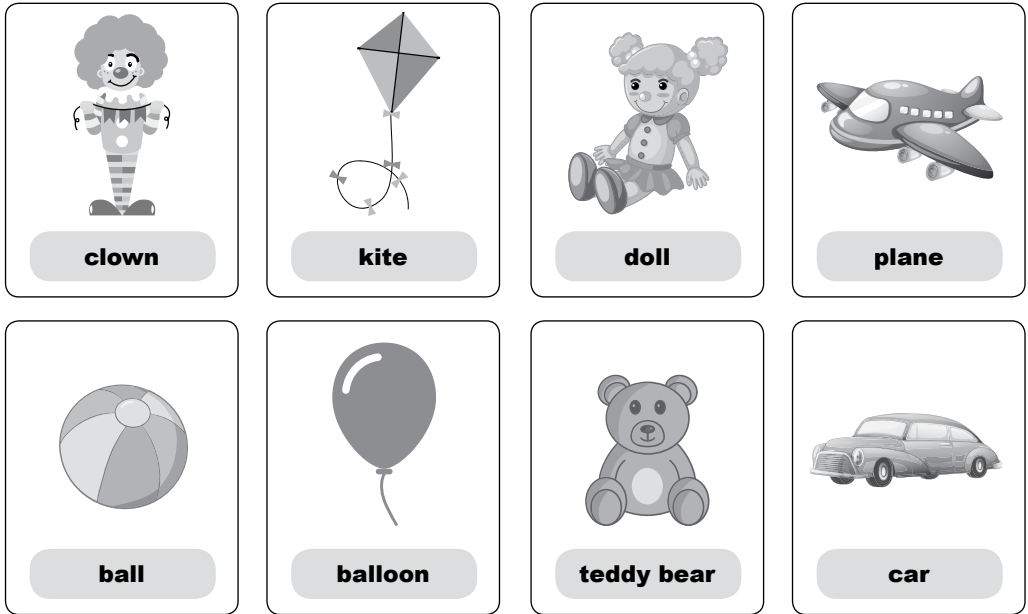
– *Десь літає бджілка:* [z-z-z].

– *Поміж листочками гуляє вітер:* [w-w-w].

– *У траві спить їжачок:* [f-f-f].

– Ви впоралися із завданням, тож білочка матиме ще один горішок.

3.2. Вправи для розвитку навичок говоріння. Гра «Відгадай, чого не вистачає». Горішок 3. (Застосування вивченої лексики з опорою на флеш-картки.)

(Учні заплющують очі, вчитель забирає одну картку. Діти повинні відгадати, якої картки не вистачає.)

– Ви виконали завдання, тож покладемо білочці ще один горішок.

3.3. Подання нової лексики і вправлення в її вживанні. Горішок 4.

– Подивіться на малюнки. Кого ви бачите? Правильно, це сім'я. Давайте вивчимо, як називаються англійською члени родини. Слухайте та повторюйте. *Listen and repeat.*

3.4. Фізкультхвилинка «Do it!». Горішок 5.

– А зараз трішки відпочинемо і проведемо фізкультхвилинку.

3.5. Повторення лексичного матеріалу до теми «Моя сім'я». Горішок 6. (З використанням друкованої лексики та тематичних малюнків, дактилювання слів.)

Here's my family: mummy, daddy, sister and me.

3.6. Графічні вправи з письма. Горішок 7.

– Щоб дістати ласощі для білки, треба потренувати пальчики. Зараз ми будемо писати слова. Напишіть по одному рядку слова:

mother father sister brother

– Усі ви – молодці. Добре впоралися із завданнями, тож і цей горішок покладемо білочці в торбинку.

4. Прикінцева частина уроку.

4.1. Рефлексія (перевірка емоційного стану за допомогою сигнальних карток-смайликів).

HOW ARE YOU?

4.2. Підсумок уроку.

– Діти, ви сьогодні були дуже старанними, тому назбирали для білочки повну торбинку горішків. Вона дякує вам за активність, старанність і вирушає додому. А зараз пригадаймо, що ми робили на уроці. (Відповіді учнів.) Що вам сподобалось? А що не сподобалось? Ви – молодці, найкращі! *You are the best!*

4.3. Домашнє завдання.

- 1) Намалювати свою сім'ю.
- 2) Вивчити назви членів сім'ї.

«School things» (Шкільні речі) (3 клас)

МЕТА:

- **навчальна:** практикувати вживання слів за темою «School things», вживання граматичних структур: «*I have got...*» (Я маю...), «*I can...*» (Я можу), «*This is...*» (Це є...)
- **розвивальна:** розвивати елементарні навички говоріння, логічне мислення, вміння відповідати на питання, закріпити знання про кольори
- **виховна:** показати зв'язок навчального матеріалу з життям, виховувати уважність, старанність, бажання вивчати іноземну мову
- **корекційна:** коригувати вимову

ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ: урок застосування знань, умінь та навичок.

ОБЛАДНАННЯ: презентація, флеш-картки із зображенням шкільного приладдя, підручник «English 3» О. Д. Карп'юк, робочі зошити, картки із зображенням шкільних речей, відео «Colours», відео «Head, Shoulders, Knees & Toes».

ТИП УРОКУ: комбінований

ПЕРЕБІГ УРОКУ

1. Організаційний момент (привітання, емоційне налаштування, перевірка готовності учнів до уроку).

– *Good morning, pupils.*

**1.1. Фонетична зарядка. Гра «Catch the letter!». («Впіймай літеру!»)
Дактилювання слів.**

– Зараз я хочу перевірити, чи добре ви запам’ятали слова, які ми вже вивчали з цієї теми. Я називатиму слова, а ви мусите впіймати літеру, яку я загубила. Давайте грати! *Let’s play!*

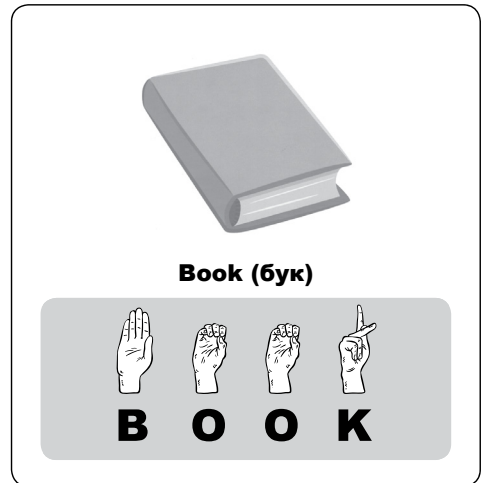
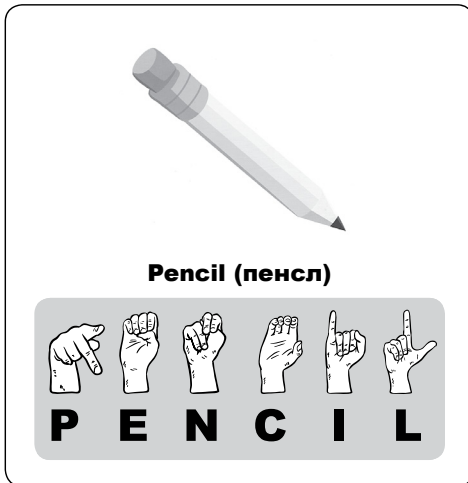
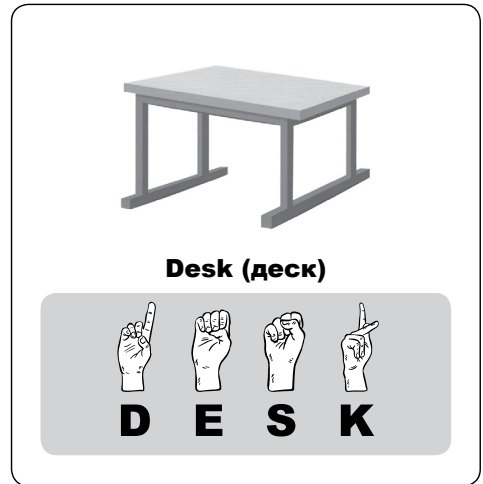
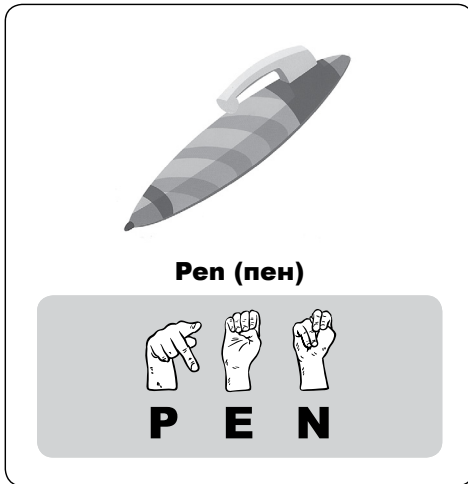
Pen – ...en [p]

Desk – ...esk [d]

Pencil – pencil... [l]

Book – ...ook [b]

– Давайте ще раз прочитаємо ці слова (картки).

1.2. Мовленнєва зарядка «Riddles» («Загадки»).

– Ви любите загадки? Я вам підготувала декілька.

1) Англійською ми щодень ручку називаємо ... (pen).

2) Макс малюнок свій закінчив і в пенал поклав що? ... (pencil)

3) Бачу в класі безліч рук, бо всі знають: книга – ... (book).

4) Вся рівненька, наче струни. Це лінійка наша – ...(ruler).

– Покажіть мені ручку, будь ласка. (*Show me a pen, please. (a pencil, a book, a ruler).*)

2. Основна частина.

2.1. Тренування в мовленні. Активізація вивчених лексичних одиниць.

– Чи потрібні нам у школі всі ці речі? У чому вони нам допомагають? (Читати, писати, рахувати – *read, write, count.*)

Can you read? – Yes.

Can you write? – Yes.

Can you count? – Yes.

– Давайте зараз покажемо ці предмети й розкажемо, що ми вже вміємо робити за їх допомогою. (*Учитель показує предмет, називає його, учні дублюють дії вчителя та повторюють.*)

1. *I have a book. I can read.* (Я маю книжку. Я вмію читати.)

2. *I have a pen. I can write.* (Я маю ручку. Я вмію писати.)

2.2. Physical Activity. Фізкультхвилинка «Head, Shoulders, Knees & Toes» (Exercise Song For Kids).

2.3. Відпрацювання вивчених лексичних одиниць.

– Пропоную вам пригадати назви кольорів, які ми з вами вивчили. У цьому нам допоможе відео про кольори «Colours».

Робота з віршем.

Вірте, правда, that is true, блакитний колір буде – blue.

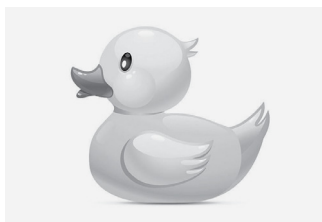
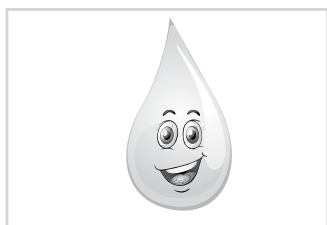
Загубився десь мій кед, мій червоний кед – це red.

Це – зелений апельсин, він зелений, просто – green.

Дуже чорний пес наш Джек, чорний буде точно – black.

Каченятко каже: «Hello!», жовтий, жовте буде – yellow.

Білий-білий котик Кайт англійською буде – white.

Розвиток навичок говоріння. Гра «Paint me!» («Розфарбуй мене!»).

– Діти, подивіться на свої шкільні речі та предмети, які вас оточують. Вам подобається їхній вигляд? А тепер подивіться на картки... А чи хотіли б ви мати такі сірі речі? Я вам пропоную їх розфарбувати. Але не просто так. Ми пограємо у гру на уважність «Paint me!».

– Я загадуватиму вам англійською мовою, який предмет якого кольору, а ви повинні правильно його зафарбувати. Наприклад:

The copy-book is blue.

The pencil is orange.

The chair is brown.

The book is red.

The ruler is pink.

The bag is green.

3. Прикінцева частина уроку.

3.1. Підбиття підсумків.

– Які предмети ми називали? Чи допомагають вони нам навчатися? Погляньте навколо, давайте назвемо всі знайомі предмети, які нас оточують у класній кімнаті.

3.2. Вербальне оцінювання.

– Урок закінчився. До побачення! *The lesson is over. Good bye!*

«Seasons» (Пору року) (4 клас)

МЕТА:

- **навчальна:** практикувати вживання слів за темою «Seasons», учити працювати в парах і групах, практикувати учнів у читанні речень про пори року з метою максимально повного розуміння їхнього змісту, вчити застосовувати у мовленні загальні та спеціальні запитання і відповідати на них, поширити знання учнів з теми; повторити ЛО попередніх уроків.
- **розвивальна:** розвивати елементарні навички говоріння, вміння відповідати на питання, здібності самостійно планувати мовленнєві дії із застосуванням вивченого матеріалу, сприяти розвитку уяви, мислення та мовлення учнів, сприяти їх пізнавальній активності в процесі формування нових умінь та навичок.
- **виховна:** виховувати в учнів інтерес до вивчення англійської мови.
- **корекційна:** коригувати вимову.

ТИП УРОКУ: урок засвоєння нових знань.

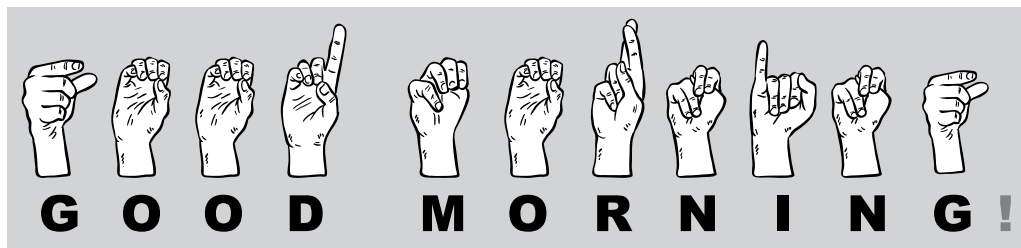
ОБЛАДНАННЯ: презентація, іграшка (білий ведмідь), кольорові олівці, тематичні картинки, підручник; зошити, флеш-картки, таблиця «Colours», відео «Фізхвилинка з ведмедиком Чарлі».
(<https://www.youtube.com/watch?v=i6Y6K-fi9iw>).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

1. Організаційний момент.

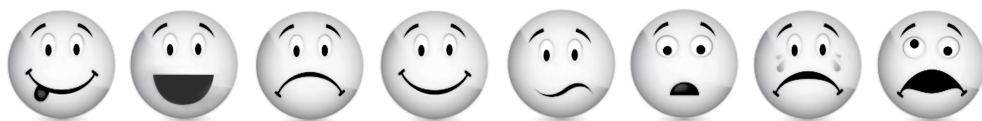
1.1. Привітання.

– *Good morning!*

1.2. Емоційне налаштування. Опитування дітей.

– Дуже рада вас бачити! Сподіваюся на гарну роботу! З яким настроєм ви прийшли сьогодні на урок? (Відповіді учнів.)

1.3. Мовленнєва зарядка.

– Давайте попрацюємо з нашим другом – Веселим Язичком.

1) Уночі здійнявся сильний вітер: [u-u-u].

2) Веселий Язичок прокинувся від грюкоту дверей: [w-w-w].

3) Він закрив двері і спробував заснути: [h-h-h].

4) Пішов сильний дощ, і крапельки дощу застукали по вікню: [b-b-b].

5) Язичок слухав стукіт крапель і непомітно заснув.

6) Вранці Язичок прокинувся, подивився у вікно. Погода була гарна, і він вигукнув: [o-o-o].

7) У Веселого Язичка був чудовий настрій. Світило сонечко, співали пташки: [i-i-i].

1.4. Повідомлення теми та мети уроку.

– Сьогодні до нас завітає гість. Він – герой з відомого мультика. Хто це, ви знатимете, відгадавши загадку.

*Живу я там, де вічний лід,
Люблю я рибу на обід.
В кожусі білому завжди
Виходжу часто я з води.
Умію плавати, пірнати.
А як же звать мене, малята?
(Білий ведмідь)*

– Це – ведмедик Бернард. Він живе в Арктиці, де завжди зима, але він любить різні пори року й вивчити їх назви англійською мовою. Також він гратиме з вами в цікаві ігри.

2. Основна частина.

2.1. Діалог.

- Привітаймо нашого гостя. Він хоче знати ваші імена і вік.
- *What is your name?*
- *My name is...*
- *How old are you?*
- *I am...*

2.2. Бесіда про пори року.

- Які пори року ви знаєте? Яка зараз пора року? (*Відповіді дітей.*)

2.3. Гра «Ми знаємо кольори».

– Бернард любить гратися. Допоможіть йому розфарбувати хмарки різними кольорами.

(Поділ учнів на 2 команди. Завдання: 1) доповнити слова – назви кольорів пропущеними літерами. 2) Розфарбувати хмарки. 3) Продактилювати слова.)

1 КОМАНДА	2 КОМАНДА
B _ A _ K 	GR __ N
_ LU _ 	_ ELL __
GRE _ 	RE _
W __ TE 	OR _ N _ E
P _ N _ 	PURP __

2.4. Фізхвилинка з ведмедиком Чарлі

(<https://www.youtube.com/watch?v=i6Y6K-fi9iw>)

2.5. Пояснення нового матеріалу, введення нових лексичних одиниць та практикування у їх вживанні.

- 1) Заповнення інтелектуальної карти.
«Brainstorming» («Мозковий штурм»).

– Які пори року ви знаєте?

2.6. Введення нових слів у мовлення.

– Зараз ви і Бернард дізнаєтесь, як англійською мовою називаються пори року. (Учитель уводить нові ЛО та демонструє малюнки з новими словами: *spring, summer, autumn, winter*. Дактилює нові слова, подає англійський жестовий еквівалент, пояснює їх значення. Діти повторюють за вчителем та записують нові слова в зошити.)

Лексика:

Seasons – пори року

Spring – весна

Winter – зима

Summer – літо

Autumn – осінь

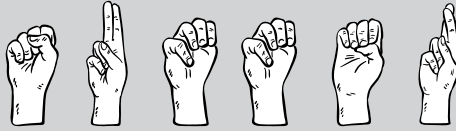
(SEASONS) ПОРИ РОКУ

SPRING – ВЕСНА

spring *n. season*

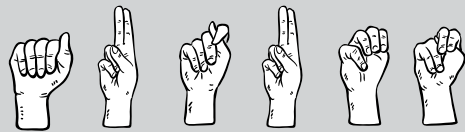
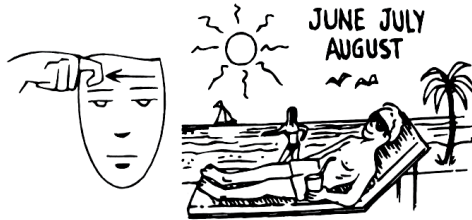
March • April • May

S U M M E R

SUMMER – ЛІТО

summer *n. season*

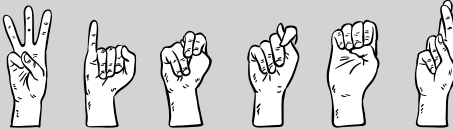

A U T U M N

AUTUMN – ОСІНЬ

autumn *n. season*

W I N T E R

WINTER – ЗИМА

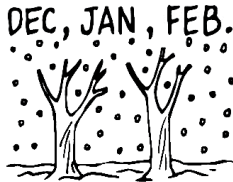
winter n. season

or

DEC, JAN, FEB.

2.7. Розвиток умінь читання та усного мовлення.

– А зараз ведмедик просить вас допомогти доповнити речення. Потрібно прочитати речення, додаючи з таблички замість малюнків потрібні слова.

 <p>sunny (сонячно)</p>	 <p>park (парк)</p>	 <p>snowy (сніжно)</p>	 <p>home (дім)</p>
--	--	---	--

1. It is day! (Сонячний день!)

2. Let's go to the ! (Ходімо в парк!)

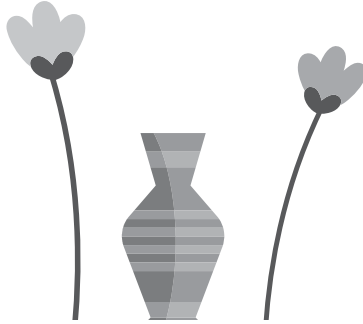
3. It is . (Сніжно.)

4. Let's go ! (Ходімо додому!)

3. Прикінцева частина уроку.

3.1. Рефлексія. Вправа «Букет емоцій».

– Бернарду сподобався урок. Якщо і вам сподобалося – поставте у вазу рожеву квітку, якщо ні — блакитну.

3.2. Підбиття підсумків уроку.

– Ведмедику Бернарду дуже сподобалась ваша активність на уроці. Він дякує за нові знання і дарує своє фото з мандрівки.

– Пригадаймо, які назви пір року ви вивчили? Які завдання виконували?

3.3. Вербальне оцінювання.

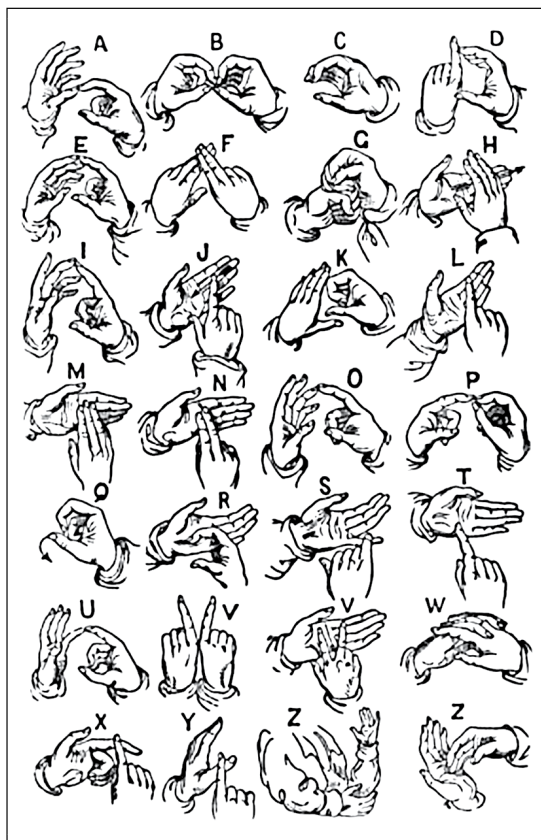
3.4. Домашнє завдання.

- Вивчити назви пір року.
- Намалювати пору року, коли ви народилися.

Додатки

Додаток 1. Дактильні абетки

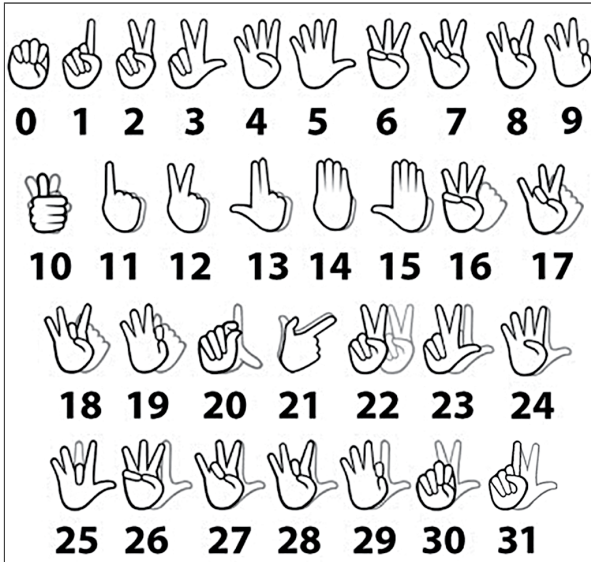
1. Британська дворучна дактильна абетка

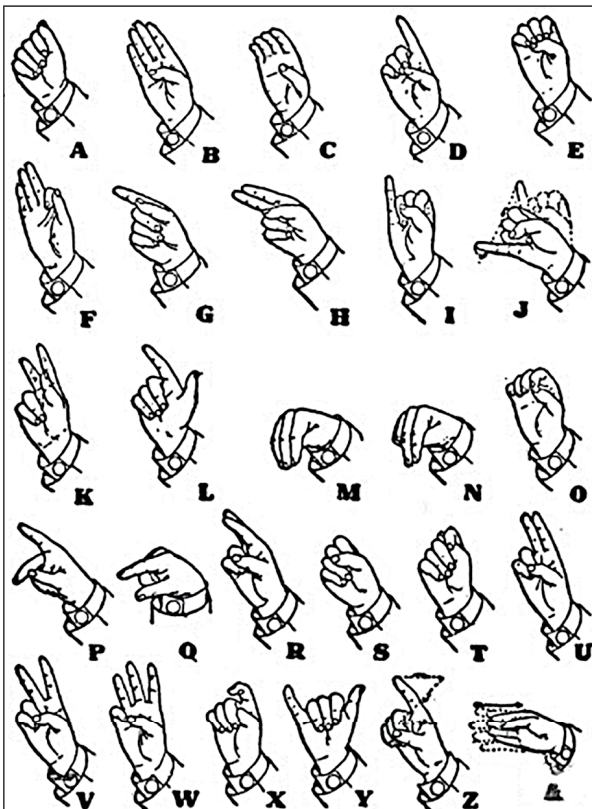
2. Міжнародна дактильна абетка

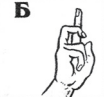
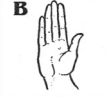

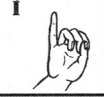

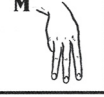

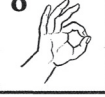

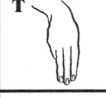
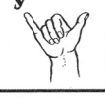

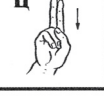

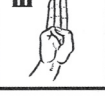

Цифри

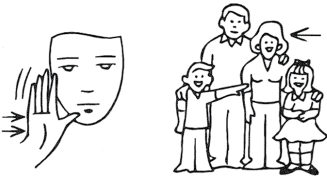

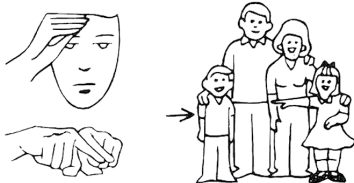
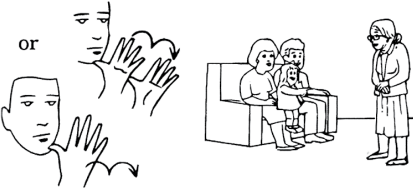
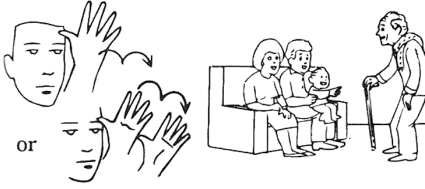
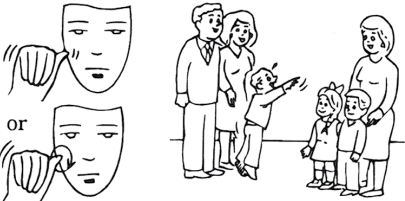
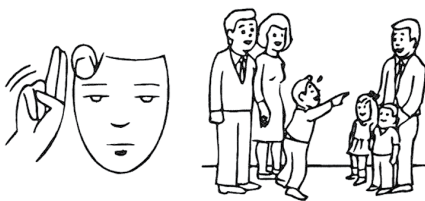

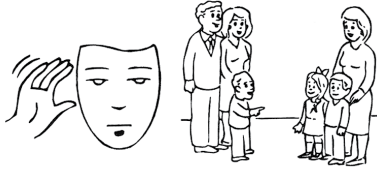
3. Англійська дактильна абетка

4. Українська дактильна абетка

А 	Б 	В 	Г 	Г
Д 	Е 	Є 	Ж 	З
И 	І 	І 	Й 	К
Л 	М 	Н 	О 	П
Р 	С 	Т 	У 	Ф
Х 	Ц 	Ч 	Ш 	Щ
Ю 	Я 	Ь 		

Додаток 2. Картки

FAMILY (СІМ'Я)	
<p>mother <i>n. female parent</i></p> <p>мама</p>	<p>father <i>n. male parent</i></p> <p>тато</p>
<p>sister <i>n.</i></p> <p>сестра</p>	<p>brother <i>n.</i></p> <p>брат</p>
<p>grandmother <i>n. grandma</i></p> <p>or</p> <p>бабуся</p>	<p>grandfather <i>n. grandpa</i></p> <p>or</p> <p>дідусь</p>
<p>aunt <i>n. female relative</i></p> <p>or</p> <p>тітка</p>	<p>uncle <i>n. male relative</i></p> <p>дядько</p>
<p>twin <i>n.</i></p> <p>близнюки</p>	<p>cousin <i>n.</i></p> <p>двоюрідний брат (сестра)</p>

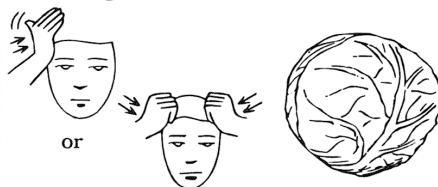
VEGETABLES (ОВОЧИ)

bean *n. vegetable*

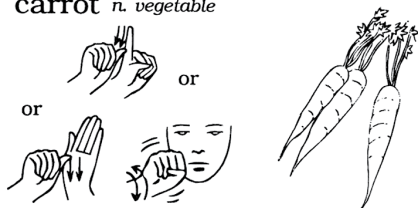
квасоля

cabbage *n. vegetable*

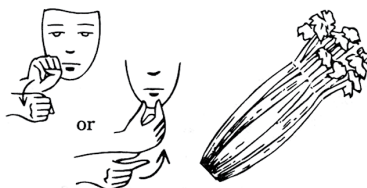
капуста

carrot *n. vegetable*

морква

celery *n. vegetable*

селера

corn *n. vegetable*

кукурудза

cucumber *n. vegetable*

огірок

onion *n. vegetable*

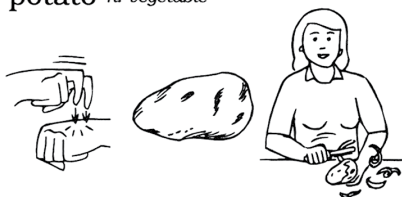
цибуля

radish *n. vegetable*

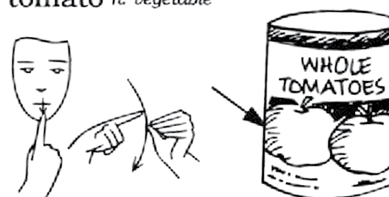
редька

potato *n. vegetable*

картопля

tomato *n. vegetable*

помідор

FRUITS (ФРУКТИ)

apple *n. fruit*

яблоко

apricot *n. fruit*

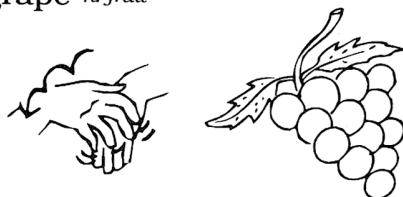
абрикос

banana *n. fruit*

банан

grape *n. fruit*

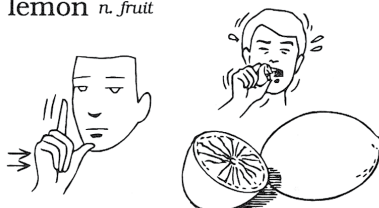
виноград

grapefruit *n. fruit*

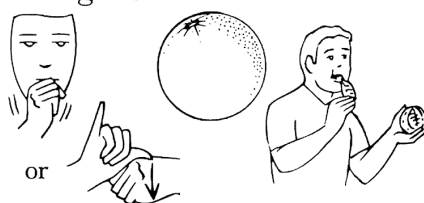
грейпфрут

lemon *n. fruit*

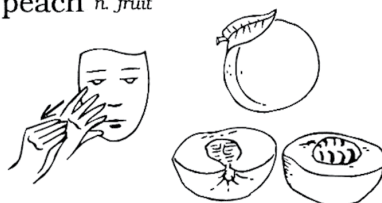
лимон

orange *n. fruit*

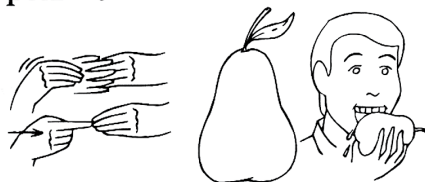
апельсин

peach *n. fruit*

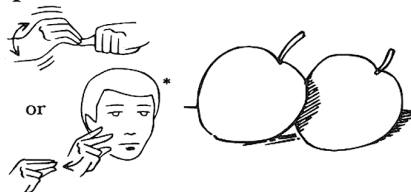
персик

pear *n. fruit*

груша

plum *n. fruit*

слива

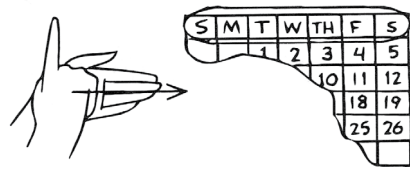
DAYS OF THE WEEK (ДНІ ТИЖНЯ)

day *n.*

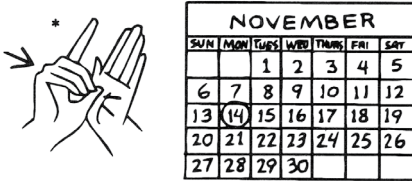
день

week *n. 7 days*

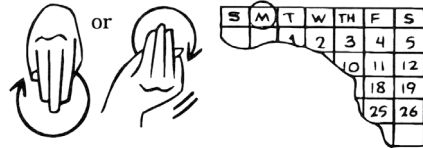
тиждень

date *n. month/day/year*

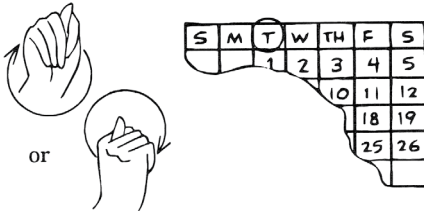
дата

Monday *n. day of the week*

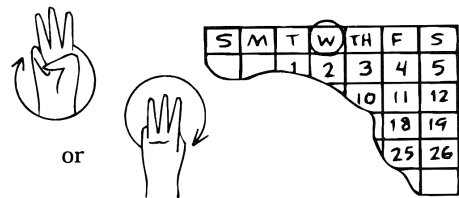
понеділок

Tuesday *n. day of the week*

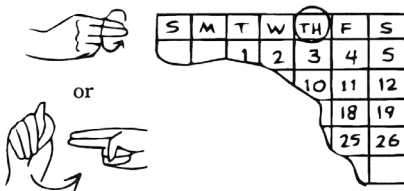
вівторок

Wednesday *n. day of the week*

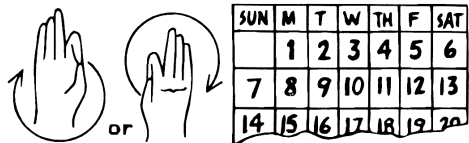
середа

Thursday *n. day of the week*

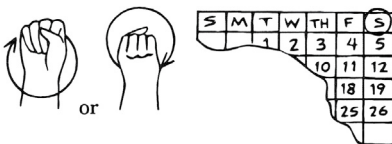
четвер

Friday *n. day of week*

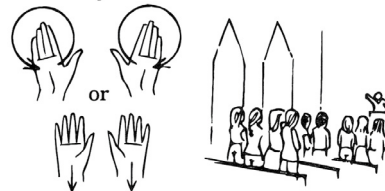
п'ятниця

Saturday *n. day of the week*

субота

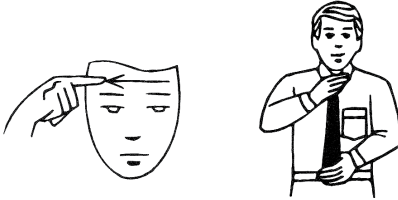
Sunday *n. day of the week*

неділя

COLOURS (КОЛЬОРИ)

black *adj. color*

чорний

blue *adj. color*

синій

brown *adj. color*

коричневий

green *adj. color*

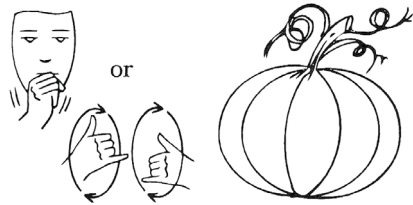
зелений

grey *adj. color: gray*

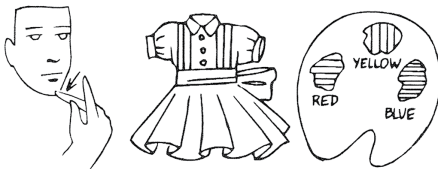
сірий

orange *adj. color*

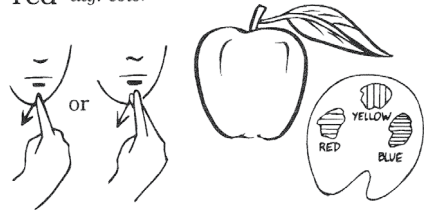
помаранчевий

pink *adj. color*

рожевий

red *adj. color*

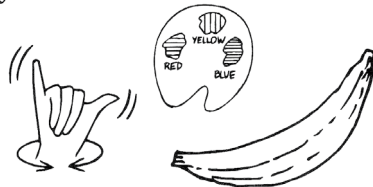
червоний

white *adj. color*

білий

yellow *adj. color*

жовтий

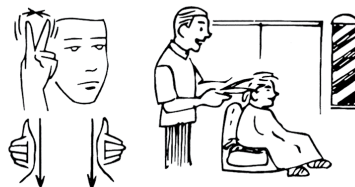
PROFESSIONS (ПРОФЕСІЇ)

baker *n. worker*

пекар

barber *n. worker*

перукар

butcher *n. worker*

м'ясник

cook *n. worker*

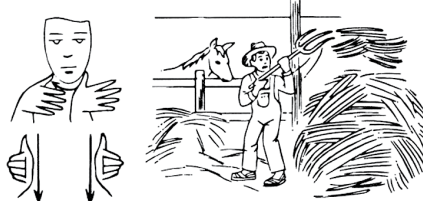
кухар

doctor *n.*

лікар

farmer *n. worker*

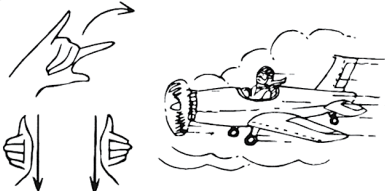
фермер

nurse *n. worker*

медсестра

pilot *n. aviator*

пілот

secretary *n. worker*

секретарка

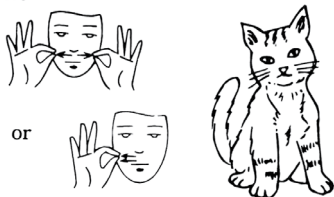
teacher *n. worker*

вчитель

DOMESTIC ANIMALS (СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ)

cat *n. animal*

or

кіт

dog *n. animal*

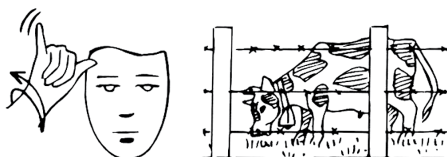
собака

horse *n. animal*

кінь

cow *n. animal*

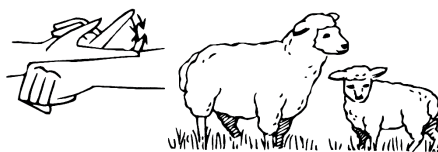
корова

pig *n. animal*

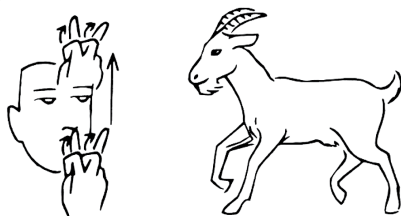
свиня

sheep *n. animal*

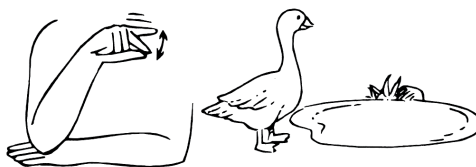
вівця

goat *n. animal*

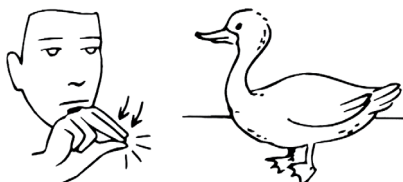
коза

goose *n. bird*

гуска

duck *n. bird*

качка

hen *n.*

курка

Зміст

Вступне слово	3
Розділ 1	
Педагогічні аспекти навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху	5
1.1. Використання дактильного та мануорального мовлення при навчанні англійської мови дітей з порушеннями слуху	14
1.2. Особливості навчання англійської мови дітей з порушеннями слуху	20
Розділ 2	
Компетентнісний підхід на уроках іноземної мови в початковій школі	23
2.1. Реалізація компетентнісного підходу на уроках англійської мови в контексті впровадження сучасних технологій	25
2.2. Формування англомовної лексичної компетентності у дітей із порушеннями слуху	33
Розділ 3	
Стратегії навчання англійської мови учнів із порушеннями слуху в умовах бімодально-білінгвального підходу	38
3.1. Роль дидактичних ігор у навчанні та вихованні учнів з порушеннями слуху в умовах НУШ	44
3.2. Інтерактивні методи і прийоми навчання англійської мови	52
3.3. Моделювання уроку з іноземної мови в початковій ланці (з досвіду роботи) ..	60
Додатки	86

Навчально-методичне видання

**ГЕРДИК Галина Михайлівна
САВЧУК Олена Орестівна**

Навчально-методичний посібник

«НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА:

**методика навчання іноземної мови в початковій школі осіб
з порушеннями слуху на засадах компетентнісного підходу»**

*для педагогічних працівників,
які працюють з учнями з особливими освітніми потребами*

Схвалено для використання в освітньому процесі

Видаєно за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

У посібнику використано ілюстративний матеріал з відкритих джерел інтернету, зокрема сайтів *vecseezy.com*, *depositphotos.com*. Усі матеріали в посібнику використано з навчальною метою відповідно до законодавства України про авторське право і суміжні права.

Відповідальна за випуск *М. Москаленко*. Редактор *А. Кравченко*.
Обкладинка *С. Железняк*. Макет і комп'ютерна обробка ілюстрацій *О. Павленко*.
Комп'ютерна верстка *О. Павленко*. Коректор *Л. Леуська*.

Формат 70×100/16. Ум. друк. арк. 7,8. Обл.-вид. арк. 6,16.
Тираж 7305 пр. Вид. №. 2285 Зам. №21-11-0406

Видавництво «Гене́за», вул. Тимошенка, 2-л, м. Київ, 04212.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 5088 від 27.04.2016.

Віддруковано у ТОВ «ПЕТ», вул. Максиміліанівська, 17, м. Харків, 61024.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 6847 від 19.07.2019.